

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

**Кваліфікаційна робота
магістра**

на тему **ФУНКЦІЙНО-ТЕКСТОТВІРНЕ НАВАНТАЖЕННЯ
ЕКЗОТИЗМІВ У ТРЕВЕЛОГАХ МАКСА КІДРУКА**

Виконала студентка 2 курсу, групи 8.0358-1-з/у,
спеціальності 035 “Філологія”
освітньої програми “Українська мова та література”
спеціалізації 035.01 “Українська мова та література”

В. В. Ковальова

Керівник	канд. філол. наук, доц. С. В. Сабліна
Рецензент	канд. філол. наук, доц. І. І. Ільченко

Запоріжжя
2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет *філологічний*

Кафедра *української мови*

Рівень вищої освіти *магістр*

Спеціальність *035 “Філологія”*

Освітня програма *“Українська мова та література”*

Спеціалізації *035.01 “Українська мова та література”*

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри української мови

Р. О. Христіанінова

24 жовтня 2018 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Ковальовій Вікторії Валеріївні

1. Тема роботи *Функційно-текстотвірне навантаження екзотизмів у тревелогах Макса Кідрука*, керівник роботи Сабліна Світлана Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент, затверджені наказом ЗНУ від 24 травня 2019 року № 782-с.
2. Строк подання студентом роботи – 23.12.2019.
3. Вихідні дані до роботи: *художні твори: Кідрук М. Мексиканські хроніки : роман. Харків Книжковий Клуб “Клуб Сімейного Дозвілля”, 2016. 256 с. ; Кідрук М. Любов і піраньї : роман. Харків : Книжковий Клуб “Клуб Сімейного Дозвілля”, 2017. 288 с. ; наукові праці Т. М. Головач, Н. В. Гудими, О. В. Марінової, Є. С. Моштаг, С. О. Тіміної та інших.*
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
  1. Основні теоретичні питання, пов'язані з вивченням екзотичної лексики в лінгвістичній літературі
  2. Систематизація екзотичних лексем, що вживаються у творах Макса Кідрука.
  3. Семантичні та графічні особливості екзотизмів.
  4. Текстотвірне навантаження екзотичних лексем у тревелогах Макса Кідрука.

5. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Сабліна С. В., доцент	05.09.2018	05.09.2018
Перший розділ	Сабліна С. В., доцент	09.11.2018	09.11.2018
Другий розділ	Сабліна С. В., доцент	04.03.2019	04.03.2019
Висновки	Сабліна С. В., доцент	04.11.2019	04.11.2019

6. Дата видачі завдання – 24 жовтня 2018 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналіз; укладання бібліографії	Вересень-жовтень 2018 р.	
2.	Добір фактичного матеріалу	Вересень-грудень 2018 р.	
3.	Написання вступу	Січень 2019 р.	
4.	Підготовка розділу 1 “Екзотична лексика як об’єкт вивчення в мовознавстві”	Лютий-березень 2019 р.	
5.	Написання розділу 2 “Функційна характеристика типів екзотичної лексики тревелогів Макса Кідрука”	Березень-вересень 2019 р.	
6.	Формулювання висновків	Листопад 2019 р.	
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	Грудень 2019 р.	
8.	Захист роботи	Січень 2020 р.	

Студент _____

В. В. Ковальова

Керівник роботи _____

С. В. Сабліна

Нормоконтроль пройдено.

Нормоконтролер _____

Л. М. Стівбур

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра “Функційно-текстотвірне навантаження екзотизмів у тревелогах Макса Кідрука” містить 63 сторінки.

Для виконання кваліфікаційної роботи дібрано 285 екзотизмів та текстових фрагментів, опрацьовано 52 наукових джерела.

Об’єктом дослідження були екзотизми, що вживаються у тревелогах Макса Кідрука.

Предметом – семантичні, графічні та функційні особливості екзотизмів у творах Макса Кідрука.

Мета роботи – виявити семантичні, графічні й стилеві (текстотвірні) особливості екзотизмів у тревелогах Макса Кідрука та визначити їх функції.

У процесі дослідження виконано такі **завдання**:

- 1) з’ясовано комплекс основних теоретичних питань, пов’язаних із вивченням екзотичної лексики в лінгвістичній літературі;
- 2) зібрано й систематизовано екзотичні лексеми, що вживаються у творах Макса Кідрука;
- 3) описано семантичні та графічні особливості зібраних екзотизмів;
- 4) проаналізовано текстотвірні функції екзотичних лексем у тревелогах Макса Кідрука.

Для наукової інтерпретації фактичного матеріалу застосовувалися дві групи **методів**: 1) загальнонаукові (спостереження над мовним матеріалом, аналіз і синтез, індукція та дедукція, умовивід, зіставлення); 2) спеціальні методи (лінгвістичний аналіз, синхронно-описовий метод, метод компонентного аналізу, тематична класифікація, структурно-семантичний аналіз).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що воно є першою спробою описати особливості функціонування екзотичної лексики у творах Макса Кідрука.

Сфера застосування – результати дослідження можуть бути використані у школах різних типів при вивченні відповідних тем з лексики, стилістики та культури мовлення, а також у позакласній роботі.

Ключові слова: ГРАФІКА, ЕКЗОТИЗМ, ЗАПОЗИЧЕННЯ, ЛЕКСИКА, РЕАЛІЯ, СЕМАНТИКА, ФУНКЦІЯ

ABSTRACT

Master's qualification work "Functional text-load of Exoticisms in Travelogues of Max Kidruk" contains 63 pages.

To fulfill thesis tailored exoticisms 285 and text fragments, worked 52 scientific sources.

The object of the study were exoticisms, which function in the travelogues of Max Kidruk.

The subject of the study were the semantic, graphic and functional features of exoticisms in the works of Max Kidruk.

Purpose to reveal the semantic, graphic peculiarities and stylistic (text-load) of exoticisms in the travelogues of Max Kidruk and determine their functions.

The study realized following **tasks**:

- 1) the complex of the basic theoretical questions connected with the study of exotic vocabulary in the linguistic literature was clarified;
- 2) exotic lexemes that function in the works of Max Kidruk were collected and systematized;
- 3) described the semantic and graphical features of the collected exoticisms;
- 4) the text-load functions of the exotic lexemes in the travelogues of Max Kidruk were analyzed.

For scientific interpretation of the actual material, two groups of **methods** were used: 1) general science (observation of linguistic material, analysis and synthesis, induction and deduction, inference, comparison); 2) special methods (linguistic analysis, synchronic and descriptive method, component analysis method, thematic classification, structural and semantic analysis).

Scientific novelty is that it is the first attempt to describe the features of the operation of exotic vocabulary in the works of Max Kidruk.

Application Field. The results of the study can be used in schools of different types when studying relevant topics in vocabulary, stylistics and speech culture, as well as in extracurricular work.

Keywords: BORROWINGS, GRAPHICS, EXOTICISM, FUNCTION, REALITY, SEMANTICS, VOCABULARY

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ЕКЗОТИЧНА ЛЕКСИКА ЯК ОБ'ЄКТ ВИВЧЕННЯ В МОВОЗНАВСТВІ.....	10
РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТИПІВ ЕКЗОТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ ТРЕВЕЛОГІВ МАКСА КІДРУКА.....	21
2.1. Екзотична лексика як засіб найменування реалій чужоземної дійсності.....	22
2.2. Інформативна функція екзотичної лексики.....	29
2.3. Функція відтворення національного колориту.....	33
2.4. Характерологічна функція екзотичної лексики.....	38
2.5. Функція мовної гри.....	42
2.6. Інші функції екзотичної лексики.....	47
2.7. Графічні особливості передачі екзотизмів і способи введення їх у текст.....	50
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59

ВСТУП

Неодмінною рисою розвитку сучасного суспільства є міжкультурна комунікація, що супроводжується інтенсивними процесами мовних запозичень. Використання іншомовної лексики стає чинником, що, з одного боку, сприяє встановленню міжмовних контактів та зближенню з реаліями й культурними світами інших етнічних спільнот, а з іншого, – допомагає усвідомленню та культивуванню власної національної самобутності.

Одним із джерел таких запозичень є художня література, а саме мандрівна проза. Жанр подорожніх нотаток (тревелогу) посідає помітне місце в сучасній українській літературі, його мовні форми зумовлені багатогранністю сучасного глобалізованого життя й становлять інтерес для вивчення, водночас вони впливають на широкі кола читачів і в певний спосіб формують їхню мовну картину світу. Для передачі місцевого колориту, відображення реалій культури, властивостей побуту, одягу та звичаїв іншого народу автори використовують екзотичну лексику. Цей пласт лексики є неодмінним компонентом жанру тревелогу, а отже бере участь у його текстотворенні.

Сучасний український письменник Макс Кідрук активно пише в жанрі тревелогу. “Мексиканські хроніки”, “Подорож на Пуп Землі”, “Любов і піраньї”, “На Зеландію!” – книги, створені на основі подорожей автора до віддалених, екзотичних країн, таких як Перу, Чилі, Мексика, Нова Зеландія, Еквадор, Бразилія тощо. Для найкращого відтворення особливостей національного колориту відвіданих країн письменник активно використовує екзотичну лексику у своїх мандрівних оповідях.

Екзотизми в різних мовах неодноразово привертали увагу мовознавців (М. Алексєєва [1] – теоретичні засади вивчення екзотизмів у російській мові, Л. Архипенко [2] – англіцизми в українській пресі, В. Ваніна [5] – німецькі екзотизми в російській художній літературі, словниках та мемуарах, Т. Вереніч [6] – англіцизми в російській науковій сфері, Ю. Зацний [20] – екзотизми англійської мови, Р. Зорівчак [25] – реалії англійськомовних перекладів

української прози, О. Марінова [30] – екзотизми російської мови, О. Павлушенко [33] – функції, джерела та семантику українських екзолексем, В. Сімонок [37] – лексико-семантичну рецепцію іншомовної лексики в українській мовній картині світу, С. Тіміна [40, 41] – екзотизми англійськомовної преси, Н. Чумак [44] – французькі екзотизми в англійській мові, F. Daulton [48] – англійські екзотизми в медійних жанрах, F. González [49, 50] – іспанські екзотизми англійської мови, Н. Naarmann [51] – німецькі екзотизми в мові японського мас-медіа, Т. Головач [16] – екзотизми як маркери міжкультурної комунікації). Екзолексеми у мові українських постмодерних творів досліджувала Н. Гудима [17], О. Яценко [47] розглядала запозичену лексику в творах Ірен Роздобудько, стилістичні особливості сучасної української жіночої мандрівної прози були описані Є. Моштаг [32], функції екзотизмів у художніх творах розглянула Ю. Картава [23], О. Гурко [18] та Л. Янишина [46] аналізували запозичення в англійськомовних художніх творах. Однак текстотвірне навантаження екзотичної лексики тревелогів Макса Кідрука не було об'єктом окремого дослідження, чим і зумовлена **актуальність** нашої роботи.

Мета роботи – виявити семантичні, графічні й стильові (текстотвірні) особливості екзотизмів у тревелогах Макса Кідрука та визначити їх функції.

Досягнення цієї мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) з'ясувати комплекс основних теоретичних питань, пов'язаних із вивченням екзотичної лексики в лінгвістичній літературі;
- 2) зібрати й систематизувати екзотичні лексеми, що вживаються у творах Макса Кідрука;
- 3) описати семантичні та графічні особливості зібраних екзотизмів;
- 4) проаналізувати текстотвірні функції екзотичних лексем у тревелогах Макса Кідрука.

Об'єктом дослідження є екзотизми, що вживаються у тревелогах Макса Кідрука.

Предмет дослідження – семантичні, графічні та функційні особливості екзотизмів у творах Макса Кідрука.

Джерелом дослідження є тревелоги Макса Кідрука “Мексиканські хроніки” та “Любов і піраньї”.

Методи дослідження. Для наукової інтерпретації фактичного матеріалу застосовуються дві групи методів: 1) загальнонаукові (спостереження над мовним матеріалом, аналіз і синтез, індукція та дедукція, умовивід, зіставлення); 2) спеціальні методи (лінгвістичний аналіз, синхронно-описовий метод, метод компонентного аналізу, тематична класифікація, структурно-семантичний аналіз).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що воно є першою спробою описати особливості функціонування екзотичної лексики у творах Макса Кідрука.

Практичне значення дослідження. Результати дослідження можуть бути використані у школах різних типів при вивченні відповідних тем з лексики, стилістики та культури мовлення, а також у позакласній роботі.

РОЗДІЛ 1

ЕКЗОТИЧНА ЛЕКСИКА ЯК ОБ'ЄКТ ВИВЧЕННЯ В МОВОЗНАВСТВІ

Глобалізація світового інформаційного простору, культурний взаємовплив та взаємообмін між країнами, міжмовні контакти у сучасному світі призводять до збільшення кількості іншомовних запозичень. Одним із джерел поповнення лексичного складу виступає і художня література, що відображає духовні цінності та скарби того чи того суспільства, а також преса, яка є одним із основних шляхів появи в мові нових найменувань, явищ, що характеризують національний колорит, побут, культуру, є притаманними лише одному народу і не характерні для іншого.

Процес контакту та своєрідного взаємовпливу мов є невід'ємною частиною життя будь-якого суспільства. У результаті спілкування, обміну інформацією відбувається запозичення оригінальних ідей, понять, предметів, що неunikно призводить до запозичення їх лексичних одиниць – появи нових слів, оскільки головний і основний закон мови – це те, що кожне явище, кожен предмет чи поняття повинні мати назву, тобто повинні бути названі словом [40, с. 134]. Отже, вступаючи між собою в контакти, народи не лише збагачують свій лексичний потенціал, а й розширюють діапазон власної культури, привносячи до неї нові аспекти, невідомі та не до кінця зрозумілі носіям мови, що запозичує.

Існує певна група слів, які зберігають у своїй структурі іншомовний сегмент, котрий пов'язує його з побутом та культурою якоїсь країни або місцевості. Цей різновид лексики називають екзотизмами. У складі іншомовної лексики екзотизми займають особливе місце, оскільки це слова, що відображають специфічні реалії іншомовної картини світу, характеризуються яскраво вираженим національним і локальним забарвленням та не мають точного еквівалента в мові-реципієнті, оскільки відсутні реалії, які позначаються цими словами. Тому екзотизми займають особливе місце в мові

між власне запозиченнями, які повністю асимілювались мовою-реципієнтом, та іншомовними вкрапленнями, ступінь асимільованості яких мінімальний або нульовий. Рейнольд розглядає їх як “проміжну категорію” між засвоєними запозиченнями та іншомовними вкрапленнями, щось на зразок “зали очікування” [52, с. 4–9]. Багато таких слів часто вживаються в мові-реципієнті, тому їх не можна вважати незасвоєними, але водночас відчувається, що вони іншомовні, тому їх не можна кваліфікувати як повністю асимільовані запозичення [30, с. 138–140]. Проте різниця між екзотизмами та іншими класами іншомовної лексики досить нечітка, по-перше, тому що різні вчені неоднозначно розцінюють ті чи інші підвиди іншомовної лексики, а по-друге, у сучасній лінгвістиці ще й досі не склалося стійкої термінології щодо цієї категорії лексичних одиниць [12, с. 90–93].

У зв'язку з потребою описати і розмежувати поняття суміжні з екзотизмами, поступово з'являлись дослідження, у яких слова, що називають особливості життя і побуту інших народів, отримують назви: безеквівалентна лексика (Н. Михайловська, О. Усачова), культурно маркована лексика (І. Авер'янова), фонові лексика тощо. В інших роботах екзотизми виділяються в особливу категорію слів і термінуються, як: екзотична лексика, культурно-екзотичні слова, екзотизми-вкраплення, іншомовні включення, іншомовні елементи, безеквівалентна маркована лексика, ксенізми, локалізми, алієнізми, регіоналізми, етнографізми та інші.

Наприкінці 50-х років ХХ століття виходить праця А. Супруна, у якій на позначення нестійкої, гетерогенної лексики, що використовується для опису умов життя різних народів, їхніх традицій, побуту та культури утверджується термін “екзотизм”. Дослідник вважає екзотизмами запозичену лексику, що вживається для номінації реалій різних країн [38, с. 51]. Цієї ж думки дотримується і Л. Єфремов, зазначаючи, що екзотизм – це поняття, яке об'єднує слова-запозичення, що позначають речі та явища, специфічні для життя та культури інших народів [19, с. 165].

Однак О. Ахманова у Словнику лінгвістичних термінів визначає екзотизми як слова та вирази, запозичені з маловідомих мов, зазвичай неіндоєвропейських, що вживаються для надання мові особливого колориту [3]. Проте ми підтримуємо думку Т. Вереніч, яка не погоджується з цим твердженням, і зазначає, що екзотизмами можуть бути також запозиченими з відомих мов, незалежно від того, в якій частині світу знаходиться країна-джерело [6, с. 56].

У сучасному мовознавстві більшість дослідників вважають екзотизмами не лише запозичення з маловідомих неіндоєвропейських мов. На думку Т. Тамерьян, екзотизми передають поняття і реалії, які властиві іншим культурам. Це, з одного боку, слова або словосполучення, частково освоєні мовою-реципієнтом, які, втім, можуть увійти в лексико-семантичну систему запозиченої мови внаслідок підвищення частотності вживання або завдяки запозиченню іншокультурної реалії чи поняття. З іншого боку, виділення екзотичної лексики здійснюється за принципом національно-культурних особливостей: “своє” – “чуже” [39, с. 259]. С. Лазаріді вважає, що екзотизми – це запозичені іншомовні слова, які входять в систему мови-реципієнта, проте означають явища та об’єкти, характерні лише для мови-джерела. Вони, звичайно, не мають синонімів у мові-реципієнті, не входять в лексико-стилістичні парадигми і тому не є виразними засобами певної мови, проте можуть бути використані для створення тих чи інших стилістичних прийомів [28, с. 53].

За визначенням С. Тіміної, екзотизми – це слова, які позначають специфічні реалії іншомовної культури. Вони характеризуються яскраво вираженим національним чи локальним забарвленням і не мають точного еквіваленту в запозиченій мові [40, с. 8]. Науковець вважає, що основним джерелом запозичення екзотичної лексики у мову-реципієнт є сучасні ЗМІ: світова мережа Інтернет, телебачення, радіо, газети та журнали. Саме із мови ЗМІ екзотизми проникають та закріплюються у літературній мові, а згодом і в усному мовленні [41].

О. Марінова зауважує, що екзотизми вживаються для передачі особливостей культури, побуту іншої країни (іншого народу). Вони входять в літературну мову, хоча й знаходяться на периферії лексики, складаючи її пасивний запас. Екзотична лексика не має в системі запозиченої мови однослівних еквівалентів (паралелей, адекватів). Екзотизми, як особливий вид іншомовної лексики, вирізняються строго номінативним характером значення і пов'язаною з цим стійкою морфологічною однорідністю екзотичної лексики [30, с. 138–139].

На думку О. Марінової, основні мовні риси екзотизмів такі:

- 1) вузька сфера вживання: екзотична лексика використовується у перекладній літературі, книжних стилях, і майже не вживається у розмовній мові;
- 2) слабка, практично нульова словотворча продуктивність, відсутність дериватів у переважній більшості екзотичних слів;
- 3) нездатність екзотичного слова до семантичного варіювання, тобто до розвитку полісемії, відтінків значення лексичної одиниці, появи у слова лексико-семантичних варіантів;
- 4) низька сполучуваність, тобто обмежені синтагматичні зв'язки, а також послаблені парадигматичні зв'язки, про що свідчить відсутність у слів-екзотизмів синонімів та антонімів [30, с. 139–140].

І. Мозова зазначає, що екзотизми – це національні назви предметів побуту, одягу, звичаїв, обрядів того чи іншого народу, тієї чи іншої країни. Потрапляючи у мову-реципієнт, вони, звичайно, освоюються граматично і фонетично та передаються на письмі засобами графіки запозиченої мови, проте зберігають національні мовні риси, і функціонують як позначення унікальних явищ, що не мають аналогів у мові-реципієнті. Їх смислова функція полягає у передачі колориту місцевої культури носіїв мови. Ознаками екзотичної лексики є: віднесеність до національної реалії, її унікальність, відсутність синонімів у мові-реципієнті, високий ступінь обумовленості культурою нації [31, с. 3]. С. Тіміна, окрім номінативної функції екзотизмів, виділяє ще й функцію атракції, інтригування читача своєю новизною та незвичністю [40].

На думку Н. Чумак, типовою ознакою екзотизмів є унікальність референта, відсутність синонімів у мові-реципієнті та високий ступінь зв'язаності із національно-культурною своєрідністю змісту повідомлення [44, с. 71].

І. Воронкова вважає, що екзотизми належать до національно своєрідних розрядів номінації, та, відносяться до різних явищ життя народу, характеризують матеріальну культуру і значно рідше позначають абстрактні поняття. Лише в контексті слово проявляє себе як екзотизм. Під терміном “екзотизм” мається на увазі “чужорідність”, сторонність слова в системі мови-реципієнта, а в деяких випадках і незрозумілість його значення. Проте “чужорідність” проявляється не лише у віднесеності до того чи іншого народу, тієї чи іншої країни. Саме семантичний елемент “чужорідності” є основною категоріальною ознакою екзотизму. Проте, на думку дослідниці, недостатньо обмежитися семантичним критерієм, оскільки лише сукупність мовних властивостей формує уявлення про екзотизми як мовну категорію слів [13, с. 77–78].

За Л. Єфремовим, екзотизми можна розподілити на так звані “національні серії” (французька, іспанська, грузинська тощо) та тематичні групи (позначення звичаїв, обрядів, танців, спортивних ігор, одягу, грошових одиниць та ін.). Розрізняють екзотизми вузькі, пов'язані з життям однієї країни чи одного народу (*бундестаг* – парламент Німеччини, *мафія* – таємне товариство гангстерів Італії), і широкі, що відображають явища, властиві для життя кількох країн (*полісмен, поліцай* в Англії та Америці, *паранджа* – старовинний одяг, доповненням якого є густа сітка з кінського волосу, що закриває обличчя; носять його в країнах, де поширений іслам; *піала* – чашка в деяких народах Середньої Азії). Деякі з цих груп об'єднують у більші розряди: етнографізми, регіоналізми, міфологізми [19, с. 166].

Досить часто в лінгвістичній літературі терміни “етнографізм”, “локалізм” та “регіоналізм” уживаються як синоніми до поняття “екзотизм”. Проте ми підтримуємо думку Т. Вереніч про те, що замінити ці поняття

неправомірно, оскільки термін “екзотизм” визначає сам лексичний матеріал, а терміни “етнографізм”, “локалізм” та “регіоналізм” визначають матеріальні предмети та абстрактні поняття [6, с. 60]. Ці терміни – це поняття матеріального світу визначеної лексико-генетичної спільноти, що об’єднана мовою, тобто особливі референти-елементи об’єктивної реальності, відображені у свідомості. Поняття “етнографізм”, “локалізм” та “регіоналізм” вживаються для позначення явищ культури, традицій народу та предметів побуту, характерних лише для певного регіону, а, отже, відносяться до місцевої лексики та за своїм походженням не належать до запозиченого складу мови.

Семантична класифікація екзотизмів базується на смисловому змісті та зумовлена тим фактором, що вони за своєю природою пов’язані з фоновою інформацією, яка охоплює різні елементи духовної та матеріальної культури і наповнює концептуальний зміст певної мовної реалії, зумовлюючи соціально-культурне значення та значимість. Цінність фонової інформації, за словами В. Виноградова, у тому, що вона відображена в мові [9].

Семантичним принципом у класифікації культурно зумовленої лексики керується більшість лінгвістів, які займаються вивченням проблеми лінгвокультурного субстрату (В. Виноградов [9], Є. Верещагін, В. Костомаров [7], З. Прошина [35]).

Усі екзотизми, за С. Влаховим і С. Флоріним, тематично можна поділити на географічні, етнографічні та суспільно-політичні [11, с. 51–56]. В. Виноградов розрізняє побутові, етнографічні та міфологічні реалії, реалії світу природи, державно-адміністративного устрою та суспільного життя [9, с. 91–97]. Г. Томахін за семантичною ознакою класифікує екзотичну лексику в межах групи денотативних реалій – лексичних одиниць, семантична структура яких повністю заповнена оною лексичною інформацією, і пропонує розмежовувати реалії побуту, мовленнєвого етикету та норми поведінки, географічні, суспільно-політичні реалії, реалії системи освіти, релігії та культури [42, с. 84–196]. З. Прошина виділяє терміни, що позначають суспільні явища, військові, освітні, терміни, що позначають традиції та звичаї, ергоніми

та історичні терміни, слова повсякденного вжитку, назви літературних творів та газет [35, с. 117–118].

Окремою лексико-семантичною групою є ономастичні екзотизми, до класу яких належать антропоніми, топоніми, імена літературних героїв, назви компаній, музеїв, театрів, ресторанів, магазинів, пляжів, аеропортів [9], зооніми [17], назви творів літератури та мистецтва, історичні акти та події в житті країни, назви державних та суспільних установ [42].

Найбільш повну класифікацію екзотичної лексики за семантичним принципом розробила О. Марінова [30]. Науковець пропонує такий поділ:

1. Екзотизми, які називають особу за різними ознаками:

- за спорідненістю та свояцтвом (*келін* ‘невістка’, *уруум* ‘моя дочка’);
- за соціальним станом (*аббат*, *мулла*);
- за найменуванням посади, звання, професії (*полісмен*, *лама*, *клерк*, *самурай*).

2. Екзотизми, які називають побутові реалії:

- назви будівель, поселень (*вігвам*, *юрта*, *хутір*);
- назви знарядь праці (*аркан*, *лассо*, *рубанок*);
- назви предметів побуту (*татамі*, *піала*);
- назви одягу, взуття, тканин (*чалма*, *шаровари*, *бриль*);
- гастрономічні назви (*лаваш*, *пампушки*, *суші*, *кус-кус*, *горілка*).

3. Екзотизми, що називають реалії культури:

- назви музичних інструментів, танців, різновидів співу (*сопілка*, *румба*, *гопак*);
- назви змагань та ігор (*квач*, *маджонг*, *жмурки*);
- назви свят та фестивалів (*шабат*, *мундіаль*);
- релігійні назви (*синод*, *коран*, *нірвана*);
- назви одиниць виміру (*фунт*, *пінта*);
- назви мов та діалектів (*суахілі*, *фарсі*, *ідиш*);
- назви грошових одиниць (*юань*, *тугрικ*, *гривня*).

4. Спортивні екзотизми (*сумо*, *кунг-фу*, *регбі*).

5. Екзотизми, які називають природні реалії:

- назви тварин (*коала, кайман, какаду*);
- назви рослин (*баобаб, евкаліпт, мати-й-мачуха, калина*);
- географічні терміни (*плато, каньйон, савана*).

6. Екзотизми, які називають державні та адміністративно-територіальні одиниці (*сейм, бундестаг, рада*).

7. Екзотизми, які називають народ або цивілізацію (*майя, ацтеки, апачі*).

8. Ономастичні екзотизми, до яких дослідниця зараховує антропоніми (*Жан, Джон, Петро*), імена фольклорних героїв (*Санта Клаус, Дід Мороз, Ахілл*), прізвиська тварин (*Рекс, Цербер*), астрономічні назви (*зеніт, азимут*), топоніми (*Крит, Стоунхендж, Японія*), гідроніми (*Ніагара, Темза, Дніпро*).

Окрім того виокремлюють екзотизми, які можна замінити та такі, що не підлягають заміні. До замінних належать ті, що перекладаються (*спортинг* – парламент, *містер* – пан). Незамінні навпаки не можуть бути перекладеними. Неможливо підібрати еквівалент до слова, що позначає реалії іншої культури. Наприклад, слово *франк* не можна перекласти як гривня, *лаваш* замінити хлібом.

При перекладі екзотизмів необхідно передати не лише семантику, але й національне забарвлення. Тому при введенні подібної лексики в канву тексту використовують такі способи графічної передачі (за А. Федоровим [43]): 1) транслітерація або транскрипція; 2) утворення нового слова або описовий переклад; 3) використання слова, що означає дещо наближене; 4) гіпонімічній.

С. Флорін та С. Влахов пропонують два способи передачі екзотизмів: транскрипцію та переклад (заміну) [11, с. 89–90]. Транскрипція передбачає механічне перенесення реалії з мови оригіналу графічними засобами з максимальним наближенням до оригінальної фонетичної форми: тур. *ayran* українською мовою *айран*. При перекладі (заміні) дослідники виокремлюють такі прийоми:

- введення неологізмів;

- напівкалька – часткове запозичення, теж нові слова, які проте частково складаються з власного матеріалу та частково з матеріалу іноземного слова;
- опанування – адаптація іншомовної реалії, надання їй на основі іншомовного матеріалу рис рідного слова;
- семантичний неологізм – умовно нове слово або словосполучення, утворене перекладачем та яке дозволяє передати змістове значення реалії;
- приблизний переклад (заміна);
- контекстуальний переклад.

Щодо мови-походження екзотизми поділяють на запозичені зі східних та європейських культур. Різниця між ними простежується на семантичному рівні у сфері використання: східні екзотизми переважно позначають побутові реалії, а європейські – наукові, морські військові терміни, літературні та музичні поняття тощо.

Екзотична лексика найчастіше використовується в художніх творах, у яких змальовуються мандрівки різними країнами. Подорож – це ситуація міжкультурного контакту, коли відбувається також і знайомство людини з новими для неї виражальними засобами чужої мови. Найяскравіші з них стають частиною мовної організації тексту. Значна частина таких одиниць передає специфічну експресію невідомого, незвичного, екзотичного.

Функції екзотичної лексики в художньому творі досліджені мало (Ю. Картава [23], О. Гурко [18] та Л. Янишина [46]). Здебільшого такі наукові розвідки присвячені встановленню специфіки функціонування всього пласту іншомовної лексики в художньому стилі, а не окремих її складників. Сучасні дослідники теорії тексту при аналізі вживання запозичень у художньому контексті пропонують враховувати основні підходи до його опису, що зачіпають формальні, змістовні й функційні властивості тексту. З позицій лінгвістичного підходу до аналізу вивчення іншомовних вкраплень передбачає розгляд їх як важливих одиниць тексту, і визначення своєрідності їх функціонування під його впливом [27, с. 7].

Дослідник іншомовної лексики в творчості Е. Гемінгвея С. Вершняк

розробив таку типологію стилістичних функцій, що виконують зазначені лексеми в художньому творі: 1) номінативна функція; 2) функція створення місцевого колориту; 3) функція мовної характеристики персонажів; 4) соціально-стилістична функція; 5) функція мовної гри; 6) експресивно-оцінна функція; 7) евфемістична функція; 8) рифмоутворювальна функція; 9) функція авторського самовираження; 10) функція запозичень, здатна створити ефект інформаційної спустошеності в тексті [8, с. 3]. На нашу думку, така класифікація відповідає стратегіям нашого дослідження і може бути використана для текстотвірного аналізу саме екзотичної лексики в жанрі тревелогу. Розглянемо детальніше специфіку вираження кожної функції.

Завдання зображувальної функції мовлення полягає в тому, щоб указати на ті предмети, явища, людей, які у творі зображуються. Із зображувальною функцією тісно пов'язана характерологічна функція екзотичної лексики. Оскільки предметом словесного зображення у творі, крім усього іншого, виступає і сама мова, мовленнєвий стиль персонажів твору, його розповідачів та оповідачів, то певні її особливості можуть виступати як засіб, що характеризує не лише емоційний стан людини, а й певну соціальну чи територіальну її належність. Наприклад, мовлення іноземного купця буде густо пересипане екзотичними назвами певних товарів, цінних речей; а також топонімічними назвами. Натомість мовлення мусульманського мудреця включатиме велику кількість висловів з Корану [10, с. 137].

Оцінно-виражальна функція мовлення полягає у вираженні ставлення автора до ним зображуваного, й екзотична лексика в такому випадку має значно менше значення, ніж у двох попередніх [45].

У творах, що розповідають про життя інших країн, інших народів, екзотизми виконують номінативну функцію – називають поняття, яким немає еквівалентів. Вони можуть використовуватися авторами як засіб створення гумору. Однак найголовнішою функцією екзотизмів є надання розповіді національного колориту, наближення читача до мови тієї країни, життя якої описує автор. Це четверта функція екзотизмів – відображення національної

мовної специфіки. У цій функції екзотизми використовуються і в художній прозі, і в поезії, і в публіцистиці.

У тексті художнього твору екзотизм може виконувати й іншу функцію – естетичну, тобто служити для створення художнього образу – основною категорією художнього тексту [41].

Екзотизми виконують ще й інформативну функцію, яка полягає в тому, що сучасні художні тексти віддзеркалюють актуальні економічні, суспільно-політичні та інші проблеми сьогодення.

Отже, екзотична лексика – це важливий текстоутворювальний елемент художнього твору, що розповідає про мандрівки та подорожі. Виявлення семантичного змісту екзотизмів та механізмів їх функціонування в мовній тканині художнього тексту, а саме – у тревелогах сучасного українського письменника Макса Кідрука “Мексиканські хроніки” та “Любов і піранї”, дає нам можливість, спираючись на класифікацію С. Вершняка, створити власну типологію, що максимально врахує семантичні, графічні та текстотвірні особливості цього пласту лексики.

РОЗДІЛ 2

ФУНКЦІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТИПІВ ЕКЗОТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ ТРЕВЕЛОГІВ МАКСА КІДРУКА

Художня література є одним із проявів національної самобутності будь-якого народу, його мовно-літературних та загальнокультурних традицій. Саме тому невід'ємним складником будь-якого художнього твору є національний колорит, що відображає своєрідну національну мовну картину світу та відтворює характерні риси побуту, звичаїв, історії, культури певного народу.

Подорожні оповіді М. Кідрука написані живою експресивною мовою, своєрідним ідіолектом молодшої людини початку ХХІ ст., є простором вербалізації лінгвокультурних феноменів, репрезентують ситуації набуття індивідуального досвіду та міжкультурних контактів. Маркером таких взаємин є екзотична лексика. Особливість письменника полягає в тому, що всі описані у своїх творах місця він бачив власними очима. А відтак у читача формується довіра до письменника та викладу матеріалу.

Т. Бондаренко зазначає: “Звичайно, простий читач не звертає увагу на всі лексеми під час прочитання твору. Його захоплює сам сюжет. Для пересічного рідера не є важливим, який топонім, професіоналізм чи екзотизм використав письменник, чи є прийом ампліфікації або ж якийсь різновид гумору в конкретному реченні. Людина, читаючи твір, сприймає його повністю. У той же час, вилучивши якусь конкретну лексему або ж замінивши її іншою, зміст твору стане інакшим. Тому навіть сприймаючи текст повністю, загалом, читач на підсвідомому рівні всотує в себе кожен авторську мовленнєву одиницю” [4, с. 56].

Отже, як художній засіб екзотичні лексеми створюють справжню картину навколишньої дійсності, утілюють місцевий колорит і, насамперед, реалізують авторські інтенції щодо сприйняття сучасного постмодерністського тексту читачами.

2.1. Екзотична лексика як засіб найменування реалій чужоземної дійсності

Використання у тревелогах екзотичної лексики виступає засобом його структурно-семантичної організації та змістовної цілісності. Щоб читач зміг поринути в національну атмосферу твору, письменнику необхідно підібрати такі мовні та виражальні засоби, які б найбільш природно відтворювали цю атмосферу. Отже, екзотична лексика вживається для найменування певних реалій чужоземного середовища.

Спираючись на семантичну класифікацію О. Марінової [30], поділяємо екзотизми на такі лексико-семантичні групи: 1) власні назви; 2) природні реалії; 3) предмети побуту; 4) реалії культури; 5) назви осіб за різними ознаками; 6) екзотизми, які називають народ або цивілізацію; 7) національні етикетні формули.

Найчисленнішу групу екзотизмів у творах складють власні назви, які відіграють важливу роль у пізнанні історії, культури, мови народу тієї чи іншої країни.

Оніми виконують низку важливих функцій: розкривають авторський задум у змалюванні персонажа (текстотвірна); яскраво характеризують дійових героїв твору; несуть метафоричне та смислове навантаження; використовуються для констатації факту або події.

Для реалізації названих вище функцій письменник використовує різні види онімної лексики.

Топонімікон, ужитий у мандрівних оповідях можна згрупувати в кілька класів:

- назви країн: *Бразилія* [25, с. 7], *Мексика* [24, с. 9], *Бельгія* [24, с. 9], *США* [24, с. 9], *Швеція* [24, с. 32];
- назви штатів: *Мату-Гросу* [25, с. 78], *Оахака* [24, с. 137], *Іллінойс* [24, с. 172];

- назви міст: *Пантанал* [25, с. 73], *Манаус*, *Ріо* [25, с. 73], *Куйяба* [25, с. 78], *Чанада* [25, с. 209], *Чіанас* [24, с. 7], *Туксла* [24, с. 180], *Стокгольм* [24, с. 32];
- назви селищ: *Міксетеко* [24, с. 153];
- назви вулиць: *Poniente*, *Norte* [24, с. 129], *Calle Flavio A. Paniagna* [24, с. 178], *Manuel Garcia Vigil* [24, с. 166];
- назви культурно та історично важливих об'єктів: *Valle de México* [24, с. 75], *Паленке* [24, с. 86], *Дорога Мертвих*, *Піраміда Місяця* [24, с. 92], **Яхчілан**, **Бонампак** – стародавні культові центри цивілізації майя на території штату Чіанас [24, с. 182], національний парк **Чанада-дос-Гуймараньєс** [25, с. 197], *Транспантанейра* [25, с. 48], *El Zócalo* [24, с. 79] – центральний майдан міста, *Gamla stan* [24, с. 9] – історичний центр Стокгольма, що знаходиться на острові Стадсхолмен (Stadsholmen);
- назви станцій: *Kanù* [24, с. 137], *Milano Centrale* [24, с. 63], *T-Centralen* [24, с. 39];
- назви аеропортів: *British Airways*, *Lufthansa*, *Air France*, *Iberia*, *AeroMexico* [24, с. 49]), *Skavsta* [24, с. 62], *аеропорт імені Беніто Хуареса* [24, с. 76], *Аеропорт Шарля де Голля* [24, с. 71];
- гідроніми: водоспади **Фоз-ду-Ігуасу** [25, с. 209], *Veiu de Noiva* [25, с. 210], річка **Усумасінта** [24, с. 8], невеликі озерця талої води **Hierve el Agua** [24, с. 154], затока **Аканулько (Bahía de Acapulco)** [24, с. 116];
- назви островів: *о-ів Фернандо-де-Норонья* [25, с. 73], *о-ів Лагуна Консейсан* [25, с. 232], *о-ів Козумеля* [24, с. 18];
- назви пляжів, курортів: *пляж Жоахіна* [25, с. 231], пляжі **Моле**, **Баррада-Лагоа** [25, с. 234], *курорт Канкуна* [24, с. 55];
- назви гірських масивів, вулканів та долин: *вершини Сьєрра Мадре Орієнталь* (гірський масив на сході Мексики) [24, с. 18], *долина Анауак* [24, с. 17], *схили Альп* [24, с. 62], *долина Valle de México* [24, с. 75], *вулкан Попокатепетль* [24, с. 88], *пік Сьєрро-Гордо* [24, с. 92];

- назви соборів, храмів: *собор Catedral Metropolitana de la Ciudad de México* [24, с. 79], “*Храм Сонця*”, “*Храм Хреста*”, “*Храм написів*” [24, с. 191], *Teplos del Sur* [24, с. 202].

Географічний простір, описаний у тревелогах, досить великий, оскільки крім назв місцевості, де відбуваються головні події роману, автор вводить низку інших назв для розширення просторових меж, у контексті спогадів героїв або з метою метафоризації певного явища чи події.

Такі імена, як правило, невідомі читачеві, тому вони супроводжуються інформаційним коментарем, у якому автор детально роз’яснює, що це за географічна назва і які культурні коди з нею пов’язані.

За синтагматичними параметрами топоніми, вжиті у творах Макса Кідрука, можна поділити на такі групи:

1. Топоніми, пов’язані з розвитком сюжету і долею головних героїв. Ці назви констатують місце подій (*Стокгольм, Україна, Теотіуакан, Пантанал*);

2. Назви міст і місць, які характеризують епізодичних осіб або визначають місце дії в епізодах. Ці топоніми не наближені до центру сюжетної дії, це периферія сюжетного твору, проте без них оповідь утратила б свою достовірність. Вони виступають своєрідними гарантами довіри письменникові: *Обривається Транспантанейра на Порто-Джофре. На всіх картах Порто-Джофре чомусь позначено, як місто. Насправді це безсоромний обман. Порто-Джофре – ніяке не місто, це лише невеликий готель із рестораном...* [25, с. 89]; *Пригадую, на департаменті у Швеції, де працював Дімон... якийсь час стажувалася Ісіта, мексиканка із міста Веракрус* [24, с. 119];

3. Топоніми, які несуть емоційне навантаження, і здебільшого метафоризовані: *За Дорогою мертвих, де, спираючись у величі з піком Сьєрро-Гордо, що темно-мареновим громадям бовванів на обрії, здіймалася до небес найбільша культова споруда Мезоамерики – п’ятирівнева піраміда Сонця* [24, с. 92]; “*Храм Сонця*”, “*Храм Хреста*”, “*Храм написів*”, *а ще палаци, барельєфи примусили забути про нещодавно пережиті на шляху до загубленого міста потрясіння* [24, с. 191].

Антропоніми найчастіше вживаються як двочленні найменування – за схемою: ім'я+прізвище та представлені в текстах такими групами:

- імена людей, яких зустрічає автор (*Фабіо, Айлтон Алвес де Лара* [25, с. 197], *Хесус, Мартін* [25, с. 222] – бразилійці; *Хосе Луїс Іслас* [24, с. 132], *Хав'єр, Естер* [24, с. 215]); *Мігель Алонсо Гозалес* [24, с. 26], *Авраам Пентагос, Анна Марія Камерас, Анна Марія Пенагос, Алехандра* [24, с. 182] – мексиканці; *бельгієць Тім Мусше, австралієць Том О'Коннел* [24, с. 284], *Пітер Лампе, Марія Ван дер Маат* із Голландії, *Кен і Рейчел Валерді* з Техасу [24, с. 142];
- імена історичних осіб або діячів культури (*Кортес* [24, с. 97], *Васко Нуньєс де Бальбоа* – перший з європейців, хто побачив Тихий океан [24, с. 110], *Беніто Хуарес* – мексиканський президент [24, с. 146], *Еміліан Запата* – борець за свободу [24, с. 185], *Anders Friden, Jesper Strömblad, Björn Gelotte* – солісти шведського гурту “*In Flames*” [24, с. 70]);
- прізвиська (*Mephisto, Mistico, Blue Demon, Black Shadow* – сценічні псевдоніми бійців *Lucha libre* [24, с. 103]);
- імена міфічних персонажів: *ацтецький Аколлістл* – бог Міклтану (підземного світу) [24, с. 88], *бородань-бог на ім'я Волан* [24, с. 186], *Чаан Муан* – володар *Бонампака* (стародавнього міста майя) [24, с. 200].

Використовуючи такі антропоніми, автор зосереджує увагу читача на типових рисах певної національності, розкриває культурний фон доби вербально-онімними засобами. У контексті твору вони виконують інформаційну, характеристичну, естетичну, текстотвірну функції.

Ергоніми – група власних назв, яка включає назви виробничих та суспільних організацій. У тексті функціують такі види подібних об'єднань:

- назви підприємств (*підприємство Imaíny Бінасьйонал* [25, с. 215], *авіакомпанія Alitalia* [25, с. 69], *авіакомпанія GOL* – бюджетна бразильська авіалінія [25, с. 73], *авіакомпанія “Ryanair”* [24, с. 62], *автобусна компанія “Omnibuses Crastobal Colon”* [24, с. 137].
- назви хостелів (*Mundo Joven Catedral* [24, с. 80], *La Villada Inn Hostal* [24, с. 138], *Hostal Santo Domingo* [24, с. 130])

- назви банків (*шведський банк “Nordea”* [24, с. 62])
- назви університетів (*KTH – Королівський технологічний університет (швед. Kungliga Tekniska Högskolan)* [24, с. 24]).

Екзотичні власні назви у тревелогах М. Кідрука є важливим елементом художнього простору. Вони перетворюються на особливий путівник, за допомогою якого читач знайомиться із реаліями країн Південної Америки та персонажами, які діють у цьому просторі. Вживання онімів за принципом українське / екзотичне дозволяє створити емоційно-експресивну канву оповіді, відтворює авторську концепцію пригоди.

Екзотизми, які називають природні реалії, відображають специфіку подорожі автора – мандрівки дикими місцинами:

- назви тварин: *ягуари, анаконди, крокодили, піраньї, тукани, капібари, тапіри, папуги ара, цикади* [25, с. 48], *видри, яструб* [42, с. 174], *страус* [25, с. 121], *терміти* [25, с. 119], *бразильські ему* [25, с. 214], *оцелот* [25, с. 137];
- назви рослин: *ліана-паразит* [25, с. 121], *каучук* [25, с. 39], *Тўле – одне з найдревніших дерев на планеті* [24, с. 154];
- географічні терміни: *сельва – екваторіальний ліс у Південній Америці* [25, с. 39];
- найменування частин міста: *фавели – бідацькі квартали у Бразилії* [25, с. 234], *cuadra – квартали в Мексиці* [24, с. 130].

Лексико-семантична група “Предмети побуту” охоплює такі тематичні групи:

- найменування приміщень та їх частин: *фазенда* [25, с. 101], *бунгало* [25, с. 104], *patio – відкритий внутрішній дворик житлового будинку чи палацу, часто обгороджений високою огорожею* [24, с. 80], *еспланада – широка та відкрита простора площа перед замком, палацем або фортецею* [25, с. 79];
- назви знарядь праці: *мачете – ніж* [25, с. 117], *аркебуза – рушниця* [24, с. 80];
- гастрономічні екзотизми, серед яких можемо виокремити:

- назви напоїв: *кашаса* – бразильська горілка [25, с. 199]; *кампірінья* – бразильський алкогольний коктейль, який виготовляється з кашаси, лайму, льоду та необробленого тростинного цукру [25, с. 243]; національні марки пива: німецький *“Paulner”* [24, с. 37], *“Negra modelo”* [24, с. 134], мексиканська *“Corona”* [24, с. 84]; *мескаль* – традиційний для Мексики алкогольний напій зі збродженого соку агави [24, с. 155]; *пульке* – мексиканський традиційний алкогольний напій з ферментованого соку агави або магея [24, с. 93], *ріна колادا* – знаменитий мексиканський коктейль з ананасовим трунком, настояний на ромі [24, с. 168];
- назви страв: *такос* – страва національної мексиканської кухні [24, с. 77], ковбаски *чорісо*, *тортилья*, соус *звакамоле* [24, с. 135].

Письменник не часто використовує лексеми цієї тематичної групи. На нашу думку, це свідомий задум автора, щоб зосередити увагу читача на найпоширеніших національних стравах. У такий спосіб читач краще запам’ятає риси національної кухні, притаманні саме цій культурі (мексиканській чи бразильській), та зможе з легкістю відтворити ці знання згодом. Наведені ілюстрації демонструють, що серед гастрономічних назв переважають назви напоїв. Причиною цього, очевидно, є специфіка мандрівника – молодого людини, яка прагне розваг.

Екзотизми на позначення реалій культури представлені такими тематичними класами:

- назви музичних інструментів, танців: *маріачос (маріачіс, маріячіс)* – мексиканські менестрелі, колоритний вуличний оркестр [24, с. 77], *гаучо* – танок аргентинських пастухів [25, с. 80], *самба* – бразильський танок, національний символ ідентичності бразильців [24, с. 39], *танго* – аргентинський народний танець [24, с. 183];
- назви змагань та ігор: *Lucha Libre* (з ісп. “вільна боротьба”) – особливий різновид професійної боротьби, якому притаманні всілякі швидкісні та вельми болючі захвати і прийоми [24, с. 99], *trios-матчі* – формат спарингу *Lucha Libre*, у якому сходяться шість бійців [24, с. 106];

- назви фестивалів: *Гелатетса* – щорічний фестиваль народних мексиканських танців, який проводять наприкінці липня в Оахаці [24, с. 155];
- назви мов та діалектів: *науатль* – основна мова ацтецьких племен [24, с. 93], *castellano* – найпоширеніший діалект іспанської мови [24, с. 180];
- назви грошових одиниць мексиканські *песо* [24, с. 60], бразильський *реал* [25, с. 104];

Невелику групу серед аналізованих лексичних одиниць складають екзотизми на позначення осіб за різними ознаками:

- за родом діяльності: *фазендейро* – бразильські скотарі [25, с. 83], *лучадору* (ісп. *luchadores*) – бійці *Lucha libre* [24, с. 102], *рудос* (ісп. *грубі*) або “*п’яти*” – бійці, котрі зазвичай ведуть брудну боротьбу, використовують заборонені прийоми, часто порушують правила [24, с. 107], *тєчнікос* (ісп. *технарі*) або “*обличчя*” – бійці, які суворо дотримуються правил, застосовуючи значно складніші та більш видовищні прийоми та удари [24, с. 107], *конкістадор* – учасник іспанських та португальських загарбницьких походів, солдат [24, с. 17];
- за місцем проживання: *науліст* – традиційне назвисько жителя бразильського штату Сан-Паулу [25, с. 74];
- за віковими особливостями: *піño* (ісп.) – хлопчик [24, с. 84], *сеñоритас* – молода незаміжня жінка [24, с. 16];
- за соціальним станом: *гідальго* – іспанський дворянин, здебільшого зубожілий [24, с. 80], *сеньйор* – феодал, який мав право власності на землю і повну владу (політичну, адміністративну, судову) на своїй території [25, с. 205].

Незначною за кількістю групою є екзотизми, що називають народ або цивілізацію: *омелоти*, *сапотеки*, *ацтеки*, *майя* [23, с. 17], *міцтеки* [24, с. 137], *інки* [24, с. 146].

У мовній культурі кожного народу вироблені етикетні формули, що регулюють ситуації знайомства, вітання, прощання, звертання тощо. Для мексиканців характерними є вживання таких конструкцій увічливості:

- вітання: *Hóla!* – Привіт! [24, с. 80], *encantada* – радий познайомитись [24, с. 117], *buenos días* – добрий ранок [24, с. 142];
- прощання: *Ciao* – прощай [24, с. 61];
- вдячності: *Por favor* – будь ласка [24, с. 43], *gracias* – дякую [24, с. 80], *Obrigado* – дякую [25, с. 85].

Отже, тематичне різноманіття екзотичної лексики можна представити у вигляді окремих груп, у межах яких виокремлюється кілька підгруп. Екзотизми з номінативною функцією не мають адекватних еквівалентів в українській мові і виступають, як правило, єдиним позначенням відповідних предметів. Така таксонімія дає можливість побачити географічний простір описуваних країн, сформувати орієнтовний портрет мексиканця та бразильця, виявити їхні вподобання, цінності, орієнтири у світі культури, мистецтва, кулінарії, дізнатися про історію, архітектуру та особливості природи країн, у яких вони живуть.

2.2. Інформативна функція екзотичної лексики

За своєю природою екзолексеми призначені донести до читача ті чи ті відомості щодо актуальних економічних, соціальних, політичних проблем змальованої країни або покликані актуалізувати певну інформацію про персонажів, їхнє життя, інформувати про їх переміщення в просторі, тобто відсилати читача у конкретну просторову площину. Іноді письменник використовує екзотичні назви у зв'язку з місцем дії твору, відводячи їм роль “ретрансляторів” певних історичних фактів і подій, уведених у сюжет [29, с. 137].

Здебільшого таку інформацію несуть топоніми – слова чи вирази, що позначають певне місце на карті, розташоване за межами державно-мовного простору, до якого належить чи про який пише автор.

Маршрут мандрівника-оповідача роздроблюється на різні за обсягом фрагменти, кожен із них має заголовок, який фіксує місцезнаходження в

географічному просторі. Водночас він визначає і послідовність оповіді про шлях та подорожні описи, і принципи поділу книг на розділи. Майже всі заголовки мають у складі екзотизм, що позначає ту чи ту реалію (переважно це географічні назви).

Тревелог «Любов і піранї» складається (крім передмови, резюме до розділів, хеппі-енду для хлопчиків та хеппі-енду для дівчаток, додатків «Класифікація дівчат: коротка версія (за редакцією М. Кідрука та М. Гонзалеса)» з одинадцяти розділів. Принцип поділу на розділи просторовий і відповідає основним фрагментам шляху, що пролягає через пройдені території: «*Здавалося б, а до чого тут Бразилія?*», «*Київ – Мілан – Сан-Паулу – Кампо-Гранде – Куйяба*», «*Транспантанейра*», «*Стежками Пантаналу*», «*Дамба Ітаїну*» і *подвійний візит у Парагвай*», «*Joaguina Beach Party*», «*Рибалка на піранї*», «*Забавки з крокодилами*».

Тревелог «Мексиканські хроніки» складається з п'ятнадцяти розділів, передмови, пропедевтики та післямови. Екзотизми входять до складу таких розділів: «*Вперед, на Мексику!*», «*Теотіуакан: тут народжувалися боги*», «*Lucha libre*», «*Слідами Нуньєса де Бальбоа*», «*Телатетса і мескаль*», «*Таїна Паленке*», «*Тут були майя*», «*Двадцять євро, п'ятдесят центів і один американський долар*». У цьому тревелозі відзначаємо більше вживання апелятивів, що позначають екзотичну реалію, аніж у «Любов і піранї». Також слід вказати на те, що здебільшого письменник уживає номінативні заголовки.

Отже, екзолексеми можуть увіходити до складу важливого композиційного складника – заголовку та інформувати читача в такий спосіб про головні події твору.

Екзотична лексика в тревелогах Макса Кідрука інформує про дійсне переміщення персонажів, їх перебування або, навпаки, відсутність у певному місці наразі або в минулому: *Сан-Крістобаль – виняткове місто на моєму шляху* [24, с. 237]; *Але ще більше змін, мабуть, відбулося з часу мого повернення з Бразилії* [25, с. 3]; *Видно, цього разу пілот “Ryanair’у” був не в гуморі, бо до Бергамо я добрався без проблем та усяких вихилясів* [24, с. 81]; *Я і троє моїх*

товаришів прямуємо з Києва до **Сан-Паулу** [25, с. 45]; Ще через хвилину, втиснувшись разом з Алі, Дімоном і Лаврентієм у старезне таксі, я мчав до центру **Куйяби** [25, с. 85].

Часто екзотизми повідомляють про плани героїв або про їх майбутнє місцезнаходження. Макс Кідрук у тревелозі “Любов і піраньї” починає свою історію про подорож до Бразилії таким описом: *Карколомну історію про мої бразильські мандри слід почати з того, що в **Бразилію** я не збирався. Напередодні ... я тільки-но повернувся з великої подорожжі до **острова Пасхи**, що у **Тихому океані**, на шляху до якого натоптав шість тисяч кілометрів трьома південноамериканськими країнами (**Еквадор, Перу, Чилі**), тому навіть уві сні не міг припустити, що всього лиш через кілька місяців доля вдруге кине мене у **Південну Америку**. На той час я не планував податися до **Бразилії** навіть у дуже далекому майбутньому. Хотілося побувати в **Сирії**, поблукати **Близьким Сходом**, звідки автостопом спуститися на південь до **Єгипту та Судану**, можливо, назбирати трохи грошей і рвонутися в **Океанію**, словом, що завгодно, але тільки не **Бразилія** [25, с. 17].*

Макс Кідрук заглиблює читача в описувану дійсність не лише змальовуючи власні спостереження за країнами, якими подорожує, але й транслуючи історичні факти. Усі місця, що відвідує автор на своєму шляху, мають відповідний історичний коментар: *На початку XIX століття новоутворена бразильська монархія зрозуміла стратегічне значення регіону **Санта-Катарина**, який слугував буферною зоною між **Іспанською та Португальською Америками**. Імператор запросив сюди іммігрантів із **Німеччини, Італії, Греції** й інших країн, виділивши їм землю для господарювання. За задумом, поселенці повинні були протистояти навалі та впливу всюдисущих іспанців. Через це назви на кшталт **Флоріанополіс, Джоінвілль, Південне Сан-Франциско** є цілком нормальними для цього регіону [25, с. 232].*

У такий спосіб читач пізнає всесвітню історію й культуру разом з героєм роману, бо він не блукач світом, а той, хто заздалегідь розробляє маршрут,

роздруковує карти й збирає інформацію про те, що слід обов'язково побачити. Невідані краї, рішучість і воля, імпульсивність і завзяття, вільне володіння англійською дозволяють героєві рухатись шляхом мандрівника, який виражає зміни усталених порядків і розуміє, що саме ці зміни є постійними.

Оскільки мандрівні оповіді Макса Кідрука змальовують враження від побачених ним країн, то часто екзотизми допомагають висвітлити факти біографії головного персонажа (автора): *За півроку я отримав той грант і на цілий рік подався у столицю **Швеції**, в один з найпрестижніших вузів **Європи** – **Kungliga Tekniska Högskolan, KTH** [25, с. 29]; *Отож, у серпні 2009-го я пришкандибав додому аж із **острова Пасхи**. На той момент до моїх активів додалося ще дві тисячі знімків з **Перу, Еквадору та Чилі**, татування з **острова Пасхи** і чотири нових модельки пасажирських літаків [24, с. 35].**

Екзотична лексика може розкривати мрії персонажів про місця, у яких вони перебувають у своїй уяві: – *Або ще, – я вдавав, що не чую її, – **джунглі**, густі, мов смола, непрохідні **джунглі**. Уже кілька годин ти тюпаєш за провідником, і здається, що час спинився, аж зненацька перед тобою відкривається древнє загублене місто **майя**, величні палаци, піраміди, храми, і все повите **ліанами**, закутане дрімучою зеленню. Уявляєш? І тоді ти перестаєш прагнути дорогих машин, мажорного й глевкого життя. Хочеться жити по-справжньому, подорожувати, бачити, пізнавати світ! [25, с. 21].*

Письменник домагається більш точного, “документального” відтворення реалії тим, що подає назви готелів, вулиць і бульварів тощо мовою оригіналу, даючи змогу читачеві долучитися до описуваної дійсності: *Вулиці Пуебли не мають спеціальних назв. Ті, що тягнуться зі сходу на захід, називають “**Poniente**” плюс номер вулиці, а ті, що пролягають із півночі на південь, – “**Norte**” і також номер вулиці. Просто і невигадливо, зате неймовірно практично. Щоб схарактеризувати розташування якогось кварталу, достатньо сказати приблизно таке: “На розі **4-ої Poniente** і **5-ої Norte**” – всім одразу зрозуміло, про яке місце йдеться [24, с. 129], Хостел “**Mundo Joven Catedral**”, моя домівка на три майбутніх ночі, займав п'ять поверхів старої*

помпезної будівлі, акурат за рогом *Catedral Metropolitana* [24, с. 80]. Відтак, позначуване місце стає в тексті не просто предметом опису, а важливим “елементом декорацій” для описуваних подій і сцен.

Реалізація інформативної функції екзотизмів полягає й у висвітленні проблем, притаманних описуваній країні: **Пантанал** – найбільша заболочена місцевість світу. Розташований у серці **Південної Америки**, у верхів'ях **річки Парагвай**. <...> У **Пантаналі** проживає дуже мало людей. Міст чи селищ тут узагалі немає. На невеличких “острівцях”... абсолютно розрізнено мешкають **фазендейро**, бразильські скотарі. <...> Єдина дорога, що пролягає через **Пантанал**, – це **Транспантанейра**, 2/3 якої недобудовані. На території **Пантаналу** розташовано **національний заповідник Pantanal Matogrossense**. <...> Назва території походить від португальського **pantano**, що означає болото. У геологічному значенні **Пантанал** – це осадовий басейн четвертинного періоду, сформований залишками древнього внутрішнього **моря Ксараес** [25, с. 83]; **Акапулько** нині - брудний мексиканський курорт виключно для мексиканців [24, с. 157]. Як бачимо, письменник влучно застосовує різнотипні екзотизми для змалювання південноамериканських реалій життя. Екзолексеми інформують нас про актуальні проблеми бразильського та мексиканського сьогодення (єдина недобудована дорога, постійні зливи, засміченість пляжів тощо).

Отже, екзотична лексика є багатоплановим компонентом художнього тексту, що реалізує свій прагматичний потенціал в яскраво вираженому смислового навантаженні, наповнюється інформативно й семантично та стає важливим засобом декодування авторських завдань відповідно до жанрових особливостей твору.

2.3. Функція відтворення національного колориту

Художня література є одним із проявів національної самобутності будь-якого народу, його мовнолітературних та загальнокультурних традицій. Саме

тому важливим складником будь-якого художнього твору є національний колорит, що відображає своєрідну національну мовну картину світу та відтворює характерні риси побуту, звичаїв, історії, культури певного народу.

Колорит – це та забарвленість слова, якої воно набуває завдяки приналежності його референта (об’єкта, який він позначає) певному народу, певній країні або місцевості, конкретній історичній епосі, завдяки тому, що цей референт характерний для культури, побуту, традицій, тобто особливостей дійсності в певній країні або регіоні у певну історичну епоху, на відміну від інших країн, народів, епох [11, с. 56]. Одним із засобів вираження національної своєрідності та створення національного колориту художнього твору є екзотизми.

Зауважимо, що всім екзотичним лексемам притаманне національне забарвлення – віднесення до певної мови. Це і є головною ознакою виокремлення їх в окремий пласт лексики. Екзотичні реалії тревелогів Макса Кідрука “Любов і піраньї” та “Мексиканські хроніки” допомагають читачеві дізнатися про особливості онімікону, національної кухні, традиційних розваг, а також про давні цивілізації та їхній унесок у розбудову країни.

Онiмний простiр описуваних країн вiдтворюється у вживаннi колоритних iмен мексиканцiв (*Хосе, Анна Марiя, Мiгель* та iн.) i бразилiйцiв (*Хесус, Фабiо*), географiчних назв (*долина Анауак, пляж Жоакиiна, водоспади Фоз-ду-Игуасу, Пантанал, Паленке, Усумансiста* тощо), якi не лише вiдiграють роль у розвитку подiй твору, а й вказують на iхнє національне тло.

За допомогою екзотизмiв дiзнаємось про специфiку національної кухнi Мексики: *Слiд сказати, що **tacos** (такос або тако) – це не так якась специфiчна страва, як питомо мексиканський спосiб споживання всякої всячини* [24, с. 134]; *Разом з тим Мiгель велiв, щоб я iв **такос** скрiзь, де тiльки бачитиму, бо **такос**, а особливо соуси до нього, – то репрезентант iстинно мексиканської душi та вдачi* [24, с. 177]. Тут указується на особливiсть мексиканської кухнi – гостра їжа з додаванням соусiв.

Оскільки Мексика належить до спекотних країн, частотним є вживання назв напоїв (*мескаль, текіла, пульке, ріа colada*). Традиційні для бразильської кухні страви в тексті не були зафіксовані, проте національні назви напоїв знаходимо: *Ми якраз допивали каву, справжню бразильську каву з молоком, коли знадвору долинуло настирливе гудіння автомобільного клаксона* [25, с. 95]; *Мої колеги розсудили, що зараз, либонь, найбільш відповідний момент, і видобули на світ величезну півторалітрову пляшку кашаси, міцнюючої бразильської горілки* [25, с. 199].

Цікавим прийомом показу особливостей національної кухні є фіксація в тексті рецептів. За допомогою них не лише відтворюється місцевий колорит, але й створюється ефект достовірності, реальності описуваних подій, оскільки автор випробовує все на собі: *Тут слід сказати, що такос (або тако) – це не стільки якась специфічна страва, скільки питома мексиканський спосіб споживання усілякої всячини. Коли ви замовляєте такос, вам зазвичай приносять пачку тонких пісних млинців, що зветься тортильями, таріль з їстівним начинням і різні підливки. Ви самі накидаєте начинку на тортилью, зрошуєте зверху підливкою, і закручуєте оте все рижком або конвертиком. На тому й усе – такос готовий до споживання* [24, с. 178].

Знаходимо й рецепт національного напою Бразилії – кампірінї:

Для особливо допитливих нижче наведено рецепт коктейлю кампірінья.

Інгредієнти: бразильська горілка кашаса, лід, спрайт, дольки зеленого лимона.

Спосіб приготування: напій разом з льодом збивають у блендері, після чого фільтрують у бокал, вмочений у сіль [25, с. 254].

Упродовж подорожей Мексикою та Бразилією автор стає свідком народних фестивалів: *Гелатетса – це справжня мексиканська краса, витончена грація, пристрась, динамізм, запальність* [24, с. 155]; традиційних змагань із професійної боротьби: *Lucha libre – як невідворотний фатум. Неможливо приїхати в Мексику і розминутись із цією феєрією. Ви просто не зумієте*

прогавити те, що практично в усіх іспаномовних країнах Американського континенту сприймається чи не синонімом самої Мексики [24, с. 130]; **Lucha Libre** – винятково мексиканське дітище, попри те, що правила борні та безпосередньо сутність змагань пізніше значною мірою були запозичені американцями. У Мексиці **Lucha Libre** – це справжній культ [24, с. 98]. Як бачимо, екзотична реалія не просто фіксується автором, а ще й указується на її значення для народу.

Про національні особливості культури свідчить і вживання назв народних танців, музики: *Хто б міг помислити, що коли-небудь у мексиканській глушині, чортзна-де у високогір'ях Чіанасу, я витанцьовуватиму аргентинське танго...* [24, с. 246]; **маріачос** – мексиканський вуличний оркестр [24, с. 75]; *Можна найняти велику розцяцьковану плоскодонку, спокійно поплавати каналами у тіні розлогих дерев, ... послухати маріачос, які ширяють туди-сюди на своїх блаженських суденцях* [24, с. 131].

Подорож Макса Кідрука спрямована на відвідини таких місцин, які б відтворювали автентичне в історії та культурі країни, а не “розпіарене” туристичними компаніями для маси. Тому найголовнішою метою письменника під час подорожі Мексикою було побачити стародавні поселення цієї країни. Зважаючи на це, у тексті можна спостерегти назви найдавніших племен, цивілізацій, які жили на цих територіях: *Він зберіг дух великих майя – дух своїх творців* [24, с. 272]; *Майя в тутешніх місцях зроду-віку не було, а ацтеки прийшли за століття після того, як з долини Мехіко зник останній теотіуаканець* [24, с. 122]. Від будівель цих етносів практично лишилися одні руїни, але те, що вціліло, становить важливе значення для Мексики як величних пам'яток архітектури: **Бонампак** вельми відомий, головним чином завдяки тому, що в одному з храмів збереглися стародавні фрески майя [24, с. 268]; **Яхчілан** – справжній. **Яхчілан** має те, чого не має жоден інший археологічний сайт: атмосферу первозданної дикості, не підпертий бетонними дорогами, не звульгаризований всюдисущими продавцями непотребу, язикатими гідами та полчищами роззякуватих туристів. Він зберіг дух великих майя – дух своїх

творців. Там усе по-справжньому: справжні **джунглі**, справжні **індіанці**, справжня спека, що розтопленим плавом лється з розжареного неба. І **піраміди** там справжні. Таких більше нема ніде... [24, с. 272].

Подорожуючи різними країнами, помічаємо, що їхні жителі мають не лише певні традиції та звичаї, а й менталітет. Адже кожна людина, народжуючись в певній країні, ще з дитинства запам'ятовує загальноприйняті правила та норми поведінки. Саме тому на сторінках аналізованих романів частотним є вживання національних етикетних формул, що вказують на прояви ввічливої поведінки членів колективу один до одного: *Нашкрябавши прощальне “Ciao!”*, я закинув наплічник на спину [24, с. 80]; ...як ненормальний, кричав шоферу *“gracias!”* [24, с. 186]; *I... ем-м-м... одне пиво, “Negra modelo”, por favor* [24, с. 178]; – *Sesenta pesos, señor*, – сором'язливо промимрив мексиканець, а потім додав, ніби просячи вибачення: – *Por favor...* [24, с. 186]; – *E-e-e... Obrigado!* – промимрив я, але присадкувата бразилійка вже чеберяла далі в своїх справах [25, с. 85].

Характерною ознакою мовного етикету мексиканця є звертання *mi amigo* ‘мій друже’ [24, с. 101], що одразу налаштовує бесіду на приємний лад. До національних форм увічливості належать і звертання.

Для мексиканської мовної культури характерне звертання *сеньйор*, *сеньйора*, *сеньйорити*, які трапляються в тексті як у транслітерованому варіанті, так і мовою оригіналу: – *Ми дуже приносить багато пробачення, сеньйор*, але... тойво... можна з вами робить фото? [24, с. 220]; – *Ласкаво прошу, сеньйори та сеньйорити*, на наше славне дійство! [24, с. 136]; – *Espere un momentito, señor!* [24, с. 240]; – *Дискобар, сеньйор*, – почав підморгувати шофер. – *Увечері багато-багато... як його... гьорлз. Там будуть senioritas! Muchas senioritas mi buenas!* [24, с. 345].

Отже, екзотична лексика є важливим складником такого жанру художньої літератури як тревелог, що належить до національно своєрідних розрядів номінації та стосується різних явищ життя народу, характеризує його матеріальну культуру. Уживання екзолексем зумовлене необхідністю

відтворення національного колориту описуваної країни, а тому вважаємо їх засобом конструювання етнічних реалій.

2.4. Характерологічна функція екзотичної лексики

Мова персонажів є важливим засобом індивідуалізації та типізації, тобто характеристики героїв. Уживання екзотизмів у функції мовної характеристики персонажів відображає індивідуальне сприйняття дійсності автором або персонажем твору. У цьому випадку характерологічність проявляється як відображення мовних навичок тих, хто говорить. Показово, що іншомовні лексеми не дають повного уявлення про місце проживання, професійну діяльність, володіння персонажем літературною мовою, у той же час вони дозволяють певною мірою мати уяву про деякі соціальні характеристики персонажа: про вік, походження, освіту, вподобання тощо. Будь-який лінгвістичний засіб, введений у мовлення персонажа, у необхідний контекст, може виконувати характерологічну функцію – характеризувати образ-персонаж [29, с. 102–103].

Для характеристики мови персонажів-іноземців автори художніх творів продуктивно використовують фрагменти мовлення іншої мови. Мовлення іноземних героїв може бути представлене у нетранслітерованому вигляді зі збереженням графіко-орфографічних особливостей мови джерела, які підкреслюють вимову мовця: – *Que quiere, señor?* – офіціант був тут як тут [24, с. 177]; – *Ola?! Tudo bem? Я – Айлтон Лара!* [25, с. 57]; “*Aquí empieza el Pantanal. Bien venidos*” [25, с. 60]. Проте такі вирази трапляються не часто в аналізованих романах. На нашу думку, причина в тому, щоб не переобтяжити читача інформацією та постійним “загляданням” у словник або виноску.

Іншомовні елементи в мовленні героїв-українців подаються здебільшого транслітеровано: *Сой ун аміто де Мігель*, – дивлюсь, чи розібрала [24, с. 240]; *Нарешті я трохи остудив її ораторський запал, пробурмотівши: – Но*

еспаньйол, сеньйора... [24, с. 240]. При цьому створюється ефект української, нетипової для чужоземної мови, вимови, підкреслюється походження героїв.

Головний герой Макс Кідрук освічена людина, яка вправно говорить англійською, і в ситуації незнання іспанської чи португальської мов ці навички допомагають йому в спілкуванні:

– *Hola! Я можу говорити англійською? – поцікавився я у неї, несамохіть цілячись очима на... ні, вас це не стосується.*

Таня лукаво глигнула на мене:

– *Що, зовсім ні бум-бум іспанською?*

– *Знаю два слова...* [24, с. 106].

Екзотична лексика як засіб характеротворення може свідчити про обізнаність героя в певній сфері діяльності, його професіоналізм тощо.

У “Мексиканських хроніках” спостерігаємо мовну партію екскурсовода, який розповідає про національні пам’ятки культури: *Так кричить кетцаль, священний птах усіх племен майя. Вважають, що, позбавлений свободи, квезал помирає від розриву серця* [24, с. 217]; – *Ось подивіться - це наші юкатанські джунглі!* [24, с. 290]. Розповідь його не перенасичена екзотичною лексикою, але в такий спосіб на ній робиться акцент.

У тревелозі “Любов і піранї” мовлення натураліста Айлтона Леру пересипане екзотизмами на позначення реалій природи, а відтак формує його портрет як досвідченої людини у своїй галузі: *Зараз, на жаль, вода потроху піднімається, майже всі ягуари відступили до гір. Але не переймайтеся, і без того ви побачите багато всілякої живності. Щонайменше один раз я проведу вас пішки по Пантаналу, потім забиратимемось далі на конях, якоїсь ночі виберемося на нічне сафарі, ну і на завершення – ми цілий день плаватимемо по Ріо-Кларо, де ви зможете порибалити на піранїй* [25, с. 88].

Макс Кідрук (він же й головний герой) демонструє неабияку обізнаність в історії країни, якою подорожує. Автор уживає екзотичну лексику при описі міст, пам’яток культури тощо: *Історичний El Centro, як і всі інші мексиканські міста, також складається з окремих кварталів, тільки тут вони називаються*

не *cuadras*, а *supermanzanas*, що означає “суперквартали” [24, с. 300]; **Чичен-Іца** – колосальне доколумбове місто на півночі **Юкатанського півострова**, фокальний центр усіх рівнинних **майя** протягом більш як чотирьохсот років, а на сьогодні – найбільш розкручений та впізнаваний бренд **Юкатану** [24, с. 294]; **Капібара** – напівводяний травоїдний ссавець з родини водосвинкових, найкрупніший гризун світу. На мові індіанців **гуарані** слово **капібара** означає “**володар трав**”. Розповсюджений у багатьох регіонах Південної та Центральної Америки. Проживає на низинних ділянках на берегах річок та озер. Усі **капібари** гарно плавають, вміють свистіти, славляться чудовим характером [24, с. 22]. Це свідчить про ретельну підготовку автора до подорожі та формує його портрет як старанного мандрівника.

Але в деяких випадках розлогі описи з переліком країн, у яких побував письменник, свідчать про його зарозумілість, хвастощі цим: *Напередодні ... я тільки-но повернувся з великої подорожі до **острова Пасхи**, що у **Тихому океані**, на шляху до якого натоптав шість тисяч кілометрів трьома південноамериканськими країнами (**Еквадор, Перу, Чилі**)* [25, с. 17].

Екзолексеми можуть указувати й на вподобання героїв художнього твору. Наприклад, зі сторінок тревелогу “Мексиканські хроніки” дізнаємось, що Макс Кідрук ще з дитинства захопився Мексикою і мріяв відвідати цю країну: *Так воно все і закрутилося. З прискіпливістю нишпорки я вишукував усю інформацію про історію **Мексики**. Не минуло й півроку, як я вже знав про **конкісту, конкістадорів** та цивілізації доколумбової Америки більше, ніж моя вчителька всесвітньої історії. День за днем посмикані уривки та епізоди **конкісти** – однієї з найбільш огидних та кривавих сторінок в історії людства – виструнчувались у логічну послідовність подій, а образи найвидатніших її сподвижників, **Педро де Альварado, Дієго Веласкеса, Васко Нуньєса де Бальбоа, Дієго де Альмагро** і самого **Кортеса**, набували дедалі чіткіших обрисів. Одну за одною я відкривав для себе цивілізації **ольмеків, сапотеків, ацтеків та майя**, а слідом за ними – десятки грандіозних пам’яток культури, недосяжно далеких і таємничих* [24, с. 18–19].

Подорож Макса Кідрука Бразилією характеризується певною нетиповістю: *Втім, відразу зауважу: ви зіткнетесь із Бразилією, яку не звикли бачити по телевізору, на сторінках туристичних журналів чи строкатих плакатах туристичних агенцій. Я не збираюся розказувати про Ріо-де-Жанейро, славнозвісний бразильський карнавал, залитий сонцем і переповнений бандюгами пляж Копакабану, бетонні джунглі Сан-Паулу, курорт на острові Фернандо-де-Норонья і т.д. То все марнота марнот. Справжня Бразилія цілковито інакша* [25, с. 5]. Тому на сторінках тревелога “Любов і піраньї” можемо спостерігати екзотичні назви на позначення реалій дикої природи: *Тут водяться ягуари, анаконди, крокодили, піраньї, дикі свині, страуси, тукани, капібари, тапіри, мурахоїди, гігантські папуги ара, прісноводні черепахи та інші колоритні представники фауни бразильських джунглів* [25, с. 5]; *Кайман не рухався. Я підібрався до нього на відстань двох метрів, але рептилія навіть не смикнула. Крокодил наче показував, хто тут хазяїн. Я ступив ще крок уперед і завмер, не ризикуючи підсовуватися ближче. Діставши з кишені шортів камеру, опустився навпочіпки і, стараючись не робити різких рухів, зробив кілька знімків* [25, с. 100]. Екзотична лексика, окрім того, що інформує нас про особливості бразильської фауни, у цьому випадку, на нашу думку, може й свідчити про певну авантюрність дій головного героя та вказувати на його хоробрість, пристрасть, запал із виходом із зони комфорту заради власних екстримальних вражень.

У текстах аналізованих тревелогів уживання гастрономічних назв не є розповсюдженим, проте назви напоїв, зокрема алкогольних, трапляються часто: *Текіла і пиво як завше, за мій кошт* [24, с. 131]; *Принесіть йому текіли, – поплескав мене по плечу. – Максе з України, сьогодні ти їдеш з нами...* [24, с. 132]; *...неважливо - чи то насправді, чи уві сні, чи після порядної порції пультке* [24, с. 123]; *За кілька хвилин я вже добре засвоїв, що існує безліч видів мескалю. Є мескаль звичайний – міцний і тривкий, як на смак, так і на запах, є з черв’яками або іншою замороженою гидотою всередині – цей має специфічний смак, а ще усілякі креміві – з шоколадни, кавовим, банановим смаком, і навіть*

зі смаком полуниці. Там був навіть знаменитий *мексиканський коктейль rina colada* з ананасовим трунком, настояний на мескалю замість рому. І уявіть собі, все це розмаїття можна було куштувати в необмежених кількостях! [24, с. 225]. На нашу думку, таке частотне змалювання напоїв свідчить про молодість, завзятість легкість людини, яка відпочиває.

Отже, екзотичні вкраплення, виконуючи функцію мовної характеристики персонажів, виражають їхнє розуміння життя, стиль, вподобання та звички, рівень володіння мовою та мовленнєвим етикетом. У літературних творах запозичення націлені на створення художнього образу та відтворення індивідуальної манери. Наявність подібних одиниць у тексті підсилює ефект реалістичності, надає мовленню літературних героїв природності й особливого колориту.

2.5. Функція мовної гри

Функція мовної гри проявляється у вживанні екзотичних лексем задля досягнення комічного ефекту. Під загальним терміном “мовна гра” об’єднуються всі явища, коли мовець “грає” з формою мови, коли вільне ставлення до форми мови отримує естетичне завдання [21, с. 172]. Мета її використання – розважити себе і співрозмовника, а для того виразитися незвично [21, с. 174]. В. Санніков, розглядаючи мовну гру як одну з форм лінгвістичного експерименту, називає нею “будь-яке умисно незвичне використання мови (наприклад, для створення художнього ефекту)” [36, с. 3].

О. Петрова розуміє мовну гру як прагматично-стилістичний прийом, який реалізується у вигляді каламбуру – комічної гри слів, здійснюваної лексико-фонетичними засобами, або у вигляді граматичної мовної гри, заснованої на навмисному використанні маркованих граматичних засобів [34, с. 170].

Вона реалізується через прийоми мовної гри, у яких запозичення можуть передавати жарт, сарказм, іронію. На думку Н. Гудими, мовна гра або

карнавальність у використанні іншомовних елементів полягає в тому, що в грі з мовою українські письменники створюють слова-гібриди, пояснюють значення деяких слів, звертаючись при цьому до засобу “народної етимології” [17, с. 12] та ін.

Часто географічні назви через екзотичність стають об’єктом комічних ситуацій. У “Мексиканських хроніках” натрапляємо на прийом перекручування назви міста:

– *Я Макс. Сьогодні вирушаю до Монте Албана.*

Марія мовила:

– *Ми ще не були в тій Маунт Албанії, чи як там. Ти ж знаєш, де вона, правда? Поїхали разом?* [24, с. 143].

Імена людей теж нерідко вживаються з комічним ефектом, що досягається за допомогою візуальної схожості антропоніма з топонімом:

– *Привіт! - відсалютував я, однією ногою вже стоячи на ліжку.*

– *Я – Франциско, – товстун усміхнувся, – це як Сан-Франциско, тільки без Сан.*

– *А я Макс. Це як Максиміліано, тільки без усього отого сміття укінці* [24, с. 108].

Комічний ефект досягається й за допомогою перекручування антропоніма *Васко Нуньес де Бальбоа* на український лад у фантазіях автора: ***Васко Нуньес де Бальбоа*** – перший з європейців, хто побачив Тихий океан. На превеликий жаль, він був іспанцем. Звичайно, було б краще, якби він був українцем, бо тоді я зміг би назвати цей розділ «Слідами ***Васі Нуньо де Бульби***, мого великого предка». Але саме у той час, коли ***Бульба***, пардон, ***де Бальбоа***, прохолоджувався на панамському узбережжі, ненав’язливо доводячи тубільцям переваги цивілізованого способу життя, ми, українці, займалися важливішими справами [24, с. 145].

Наводимо також приклад як автор реагує на дивну легенду, яка побутує серед мексиканців: 1955 року банкір Роберт Гордон Уоссон на пару з фотографом Алленом Річардсоном знайшли в горах Оахаки у віддаленому

селищі Міксетеко **гриб *Psilocybe Mexicana***, внаслідок уживання якого виникають сильні галюцинації. Гриби дуже популярні, але офіційно їх заборонено вживати, через що дуже важко знайти [24, с. 153]. Макс Кідрук глузує з цієї історії, називаючи ці рослини “чарівними грибами”. Тобто письменник натякає на те, що це, очевидно, наркотичні засоби, тому вони й заборонені.

Ці ситуації демонструють запал молодих людей, їхнє почуття гумору та здатність до самоіронії.

Цікавим є й те, що автор, він же і головний герой тревелогів, вводить екзотизми до складу порівняльних зворотів. Це пояснюється тим, що люди віддавна проводили паралелі, порівнювали себе з предметами повсякденного життя чи природою, а відтак у них виникали певні асоціації. Отже, автор пристосовується до чужоземної дійсності настільки, що може проводити образні аналогії. Найчастіше під час уведення екзотичної лексики до складу порівняльних зворотів Макс Кідрук використовує такі сполучники: *мов, наче, ніби*: *Кожну таку довжелезну, мов пантанальський удав, фразу, увінчувало невизразне “бу-бу-бу” на хвості* [25, с. 187]; *Кілька секунд двигун гелготав наче страус, після чого пчихнув і замовк* [24, с. 57]; *Я весь підібрався, наче пантера, що готується до стрибка* [24, с. 282]; *Тоді я забився геть на окраїну Чичен-Іци, щоб не бачити тої отари, яка налітала на Храм Кукулкана, наче надокучливі безмозкі мухи* [24, с. 296]; *За два наступні дні наш квінтет, ніби справжнє торнадо, обгасав замалим не цілий штат* [24, с. 205]. Як бачимо, здебільшого до складу порівнянь увіходять назви тварин. Пов’язуємо це з українською фразеологічною традицією проводити аналогії саме з представниками фауни.

Ситуація подорожі вимагає ретельної підготовки, тому при складанні маршруту герой часто має справу з мережею Інтернет, путівниками, відгуками та іншими документами, що містять інформацію про певну країну. На одній із візитівок Макс Кідрук читає:

PANTANAL

*Wildlife Safaris Licensed by **Ministry of Tourism of Brasil***

Tour Guide/Naturalist

Ailton Lara

www.wildbrazilpantanaltourguide.com

Av. Republica do Libano, n° 10

*Cond. das Flores Cuiaba – Mato Grosso – **Brasil***

(65) 9955-2632 [24, с. 48].

А потім так коментує прочитане: *Проігнорувавши зайву літеру “e” в слові “Міністерство” (правильно – “Ministry”), а також неправильне написання назви країни (англійською “Brazil” пишеться через “z”, а не через “s”), я несподівано втямив: незважаючи на огріхи, щось у цій строкатій візитці привернуло мою увагу. Я ще раз пробіг її очима і спинився на імені гіда. Айлтон Лара [24, с. 48].* Ефект гумору в цьому випадку досягається в порушенні графічної норми. Як бачимо, автор іронізує із цих помилок, хоч і пише, що ігнорує їх.

Ситуація незнання іноземної мови при подорожуванні відома багатьом мандрівникам, які часто їдуть до країни, у якій говорять іншою мовою, знаючи лише кілька фраз. Макс Кідрук обіграє таку особливість:

Мені відчинила немолода, але усміхнена прислужниця характерної індіанської зовнішності, обтягнута ошатним білим фартушком.

*– **Buenos días, señor! Que quiere?***

– Буенос, буенос, – відказую, після чого ніби пароль бурмочу давно заготовану іспанську фразу, щоб якимось себе ідентифікувати: – Soy un amigo de Míгель, – і дивлюсь, чи розібрала [24, с. 240].

Автор часто потрапляє у комічні ситуації через незнання деяких реалій чи особливостей культури певної країни. Наприклад, не знаючи про те, що на мексиканському фестивалі Гелагетса місцеві жителі жбурляються ананасами, Макс Кідрук отримує по голові цим фруктом: *Ананасні бомби шугали над публікою, зі свистом розсікаючи повітря, вриваючись в нашорошене стовпище [24, с. 213]; Убитий ананасом під час танцюльок на Гелатетесі за тисячу миль від рідної домівки? Ото вже сміху буде на похороні! [24, с. 215].* У цьому

випадку вербалізатором гумору є словосполучення *ананасні бомби*.

Макс Кідрук, потрапляючи в такі курйозні ситуації, із певною самоіронією називає себе *трінго*: *Тю, – жую і думаю. – Ви наче перший раз узріли як **трінго** трапезують* [24, с. 179]; *А ще мене драгували погляди сусідів-мексиканців, які замість того, щоб поспівчувати моїй біді, наче промовляли: “Це тобі не Європа, **біломордий трінго**, тут гав не лови”* [24, с. 216]; *Усю дорогу він недовірливо позирав у мій бік, певно, гадаючи: що, в дідька, може знадобитися самотньому синьоокому **неіспаномовному трінго** на пустельній трасі за містом* [24, с. 165].

До комічних ситуацій зараховуємо й хибне уявлення героїв про Мексику, що формується під впливом стереотипного мислення: *– Ти, блін, тубільцю! – вигукнув Мігель. – Ти, як і всі, думаєш, що **Мексика – то таке собі напівдикє латиноамериканське королівство, де автохтони бігають у спідницях з пальмового листя і щороку трапляється нова революція? Ризик, що тобі там відіб’ють тельбухи і засмажать на вечерю, не більший, ніж у стокгольмську ніч з п’ятниці на суботу*** [24, с. 66].

До граматичних засобів створення комічного зараховуємо іронічне вживання назв осіб жіночої статі у формі множини: *Так ось, **мексиканські сеньйорити, американські міси, французькі мадемуазелі та німецькі фройляйни** були, м’яко кажучи, не в захваті, коли така славна потворка [ігуана], розтуливши зубасту пащу та задерши шерехатого хвоста, на повній швидкості неслася за ними по пляжу* [24, с. 303].

До фонетичних прийомів створення комічного можна віднести порушення коректності мовлення (звукової форми вимовляння) або правильності постановки наголосу. У текстах тревелогів знаходимо випадок, коли прізвище автора неправильно наголошується мексиканцем:

Шофер висунувся з вікна і, тримаючи перед самим носом якийсь папірець, спитав:

*– **Kídruk?** – смішно ставлячи наголос на перший склад.*

*– **Kідру́к, Kідру́к,** – поправив його я.*

–*No, no, Kídruk*, – розвів руками шофер, мовляв, з іншим наголосом не беремо.

Я здався:

– *Добре, я – Kídruk*.

– *Ну то залазь всередину!* [24, с. 264].

У цьому випадку спостерігаємо як українське прізвище стає екзотизмом для іспанськомовної людини і є складним у наголошуванні.

Мовна гра на словотвірному рівні виявляється у продукуванні нових лексем, у нашому випадку екзотизмів: – *Ага! Тепер я тропікостійкий, панове, – мені аж самому сподобалось вигадане слово. – Я пройшов капітальне бойове хрещення джунглями!* [24, с. 286].

На синтаксичному рівні комічність виявляється в неправильній побудові речень, а саме неузгодженості членів речення: *Сповненим гідності жестом Лара наказав мені замовкнути, а тоді повернувся до бразильця і відкарбував кострубатою англійською: – Ви казати нам спочатку, куди ми їхати і що там бачити* [25, с. 83].

Отже, у цьому підрозділі описано комічні прийоми вербальної презентації гумору в жанрі тревелогу, які реалізуються на таких мовних рівнях: фонетичному, графічному, словотвірному, синтаксичному, лексичному та фразеологічному. Уводячи в текст екзотичну лексику з функцією мовної гри, письменник розкриває її виражальні та стилістичні можливості.

2.6. Інші функції екзотичної лексики

Екзотична лексика в аналізованих тревелогах іноді вживається в переносному значенні, виконуючи при цьому образно-символічну функцію. Ця функція представлена не так широко як попередні, проте є випадки, що заслуговують уваги.

Деякі екзотизми вживаються із символічним значенням, за допомогою якого передається внутрішній стан персонажа через відчуття ним атмосфери

певного місця, що персоніфікується, або набуває людських властивостей. У тревелозі “Мексиканські хроніки” Макс Кідрук знайомить читача зі своєю мрією: *Але у мене була Мрія, і звали її Мексика, і народилася вона одного чудового дня, коли мені до рук потрапила книга Генрі Райдера Хаггарда “Дочка Монтесуми”* [24, с. 17]; *...тому я завжди (...ну, майже завжди) пам’ятав милозвучне ім’я своєї Мрії. А звалась вона – Мексика* [24, с. 14]. Образ Мрії (Мексики) простежується протягом усієї розповіді про цю країну. Ми можемо спостерігати зародження цього персоніфікованого образу, а також його логічне завершення після подорожі: *Мрія пішла, залишивши по собі абсолютний вакуум* [24, с. 355]; *З іншого боку, в грудях розплився ледь помітний порожнистий смуток, коли я остаточно усвідомив, що моя велика Мрія відгрімліла сповна, благополучно втілившись у життя. Таки-так, Мрія завершилася, ставши реальністю... Мрії більше не було... Залишилися самі спогади* [24, с. 317].

Іноді екзотичні лексеми використовуються як засіб порівняння. До складу порівняльних зворотів, що функціують у тексті як зі сполучниками, так і в словосполученнях, побудованих на схожості, увіходять екзолексеми таких тематичних груп:

1) назви тварин: *Кілька разів худючий бровко із заливистим гавкотом кидався на каймана, який все ще лежав посеред маєтку, і зразу ж відскакував назад, демонструючи біломордому прибульцю, що, незважаючи на скромні габарити, насправді він лютий і безстрашний, наче тигр. Ба навіть більше – наче цілих два тигри і ягуар на додачу!* [25, с. 108];

2) географічні назви: *Тої ж миті холодна, неначе чорні води Антарктики, підозра прослизнула у моє серце* [24, с. 50];

3) імена видатних діячів культури: *Енріке зберігав крижаний спокій, гідний самого Будди* [24, с. 212];

4) номінації аксесуарів або деталей машин: *Життя нагадувало швейцарський годинник “Patek Philippe” або, ще краще, двигун спортивного*

“Porsche Cayman” – доладне й чудове ззовні, просте та надійне всередині [25, с. 17].

Метафоричність екзотичних лексем виявляється здебільшого у власних назвах на позначення стародавніх споруд, що створили майя, ацтеки та сапотеки: **Піраміда Сонця, піраміда Місяця, Дорога мертвих** – це також ацтецькі назви [24, с. 123]; “Храм Сонця”, “Храм Хреста”, “Храм написів” [24, с. 191]; Храм тисячі воїнів [24, с. 295]; Я самотужки облавив усі закутки: **Палац вельмож, Храм Черепах, Жіночий монастир (Candrangulo de las Monjas** – так назвали ці будівлі іспанські монахи, які першими побачили Ушмаль, прийнявши їх за чернечі келії), майданчик для гри в м’яч, але щоразу повертався назад до **Піраміди Карлика** [24, с. 293]; Він величав покинутий культовий центр цілком у дусі тієї епохи “Великим містом змії” [24, с. 249] тощо.

Фіксуються й випадки, коли екзотизм увіходить до складу метафори: Але мої **слова** відскочили від його плаского лоба і **загубились у шумі цикад** [24, с. 263].

Екзотизми у тревелогах Макса Кідрука виконують також експресивну функцію, оскільки мову вживають не лише для простого повідомлення, а й для вияву своїх переживань. Зокрема, у тексті “Мексиканські хроніки” читаємо з яким трепетом автор описує власні враження про перебування в Оахаці: А під завісу насиченого пригодами дня нашу непосидючу бандюгу гостинно приймав найкращий у світі мандрівний притулок – **“La Villada Inn Hostal”** – справжній дім удалині від дому [24, с. 154]. Тобто завдяки цьому хостелові в письменника залишилися лише теплі спогади про мексиканське місто Оахака. Настільки теплі, що розділ, у якому розповідається про перебування в Оахаці, Макс Кідрук так і називає “Дім удалині від дому”.

А ось як образно письменник розповідає своїй дівчині про подорож до Мексики: – Уяви широченний простір **долини Анауак**, – розказував я Марусьці про свої мексиканські мандри. – Десь далеко на горизонті вимальовуються гори, ліворуч підноситься ввись **піраміда Місяця**, від неї на п’ять кілометрів на

південь тягнеться полотно Дороги мертвих, затиснуте з боків меншенькими пірамідами. А там далі, за дорогою, здіймається грізна громада піраміди Сонця. І ти стоїш посеред усієї цієї краси, ти один, і тільки вітер розчісує твоє волосся, а над головою височить кришталевий купол неба. Уявляєш? [25, с. 22].

Наведені приклади засвідчують, що екзотичні лексеми увиразнюють мову художніх творів, надають ефект свіжості, незвичності, підсилюють емоційність.

2.7. Графічні особливості передачі екзотизмів і способи введення їх у текст

Умовою правильної передачі екзотичної лексики є її вдале введення у текст, що забезпечує її природне сприйняття читачем. Макс Кідрук для передачі іншомовних реалій використовує такі прийоми: 1) запис мовою оригіналу (інколи у поєднанні з українськими суфіксами або флексіями); 2) транскрипція або транслітерація (запис кириличною графікою).

Більшість екзотичних слів Макс Кідрук фіксує мовою оригіналу, що безперечно продиктоване законами жанру подорожніх нотаток та основною їх функцією – відтворення місцевого колориту. У тревелозі “Любов і піраньї” розповідається про мандрівку до Бразилії, тому більшість лексем передається єдиною державною мовою цієї країни – португальською. Португальська мова належить до романської групи індоєвропейської мовної сім’ї. В основі її писемності лежить латинська графіка: *umam Mato Grosso* [25, с. 79], *obrigado* [25, с. 81], *Garganta do Diabolo* [25, с. 213]. Діакритичний знак акут (´) у португальській мові використовують на позначення наголосу [15, с. 57]: *містечко Cuiabá* [25, с. 74], *Olá! Tudo bem?* [25, с. 86]. Тильда (~) у цій мові вживається для назалізації голосних: *praia Solidão* [25, с. 232], *Portão do Inferno* [25, с. 210]. У системі консонантизму використовують седіль, що вживається з

літерою *c* (ç) для позначення її звучання як /s/ перед голосними *a*, *o*, ичерез історичну палаталізацію [15, с. 57]: *Lagoa de Conceição* [25, с. 232].

У “Мексиканських хроніках” письменник розповідає про свої мандри до Мексики, уживаючи екзотизми іспанською мовою. Ця мова теж належить до романської групи індоєвропейської мовної сім’ї з латинською графікою: *por favor* [24, с. 53], *Valle de México* [24, с. 75], *El Zócalo* [24, с. 79]. В іспанській мові використовують діакритичний знак тильда. Це позначка у вигляді хвилястої риски, функційне призначення якої – пом’якшити вимову звука. В екзотизмах, запозичених з іспанської тильду вживають для позначення м’якого звука близького до ‘нь’ [15, с. 58]: *señor* [24, с. 78].

Історія не обмежується лише розповіддю про Мексику. Автор розпочинає свою подорож зі Швеції, де навчається в аспірантурі. Відповідно у тексті натрапляємо на кілька прикладів вживання екзотизмів шведською мовою: *Gamla stan* [24, с. 33], *T-Centralen* [24, с. 39]. Графіка шведської базується на латинській абетці. Умляут – фонетичне явище сингармонізму, сенс якого полягає в зміні артикуляції і тембру голосних; частковій чи повній асиміляції попереднього голосного наступному, зазвичай – кореневому голосному (суфікса чи флексії) [15, с. 58]: *Nyköping* [24, с. 62].

Інколи автор додає до іншомовної екзотичної назви українські суфікси або флексії. Макс Кідрук пристосовує їх у такий спосіб до українських звукових та граматичних традицій, відмінюючи іншомовне екзотичне слово. Зауважимо, що такі лексеми фіксуються у тексті мовою-джерелом із додаванням через апостроф українських словотворчих засобів: ...у *барі на Gamla stan’i* [24, с. 45], “*Aviacs’івська*” літаюча *грабарка*... [24, с. 114], час *check-’іну* [25, с. 69]; *Ось, скажімо, Вася, Петя чи Коля відкриває у debugger’i* відредагований і скомпільований код, написаний його товаришем, якимось *Сашком, Славком чи Микитою, дивиться на виструнчену послідовність циклів, рекурсій і підпроцедур* [25, с. 15]; – *Пригадуєш, ти прикидав маршрут і говорив, що в Амазонію ми не поїдемо, бо для такого trip’у необхідна тривала підготовка?* [25, с. 48].

Письменник неодноразово наголошує, що вправно володіє англійською мовою, відповідно в текстах функціують багато англіцизмів: англійська назва панцерника – *armadillo* [25, с. 196], *Hello! How are you?* [24, с. 25], *itinerary* [24, с. 56] тощо.

Інколи автор наводить цілі фрагменти англійською мовою: *...рантом в голову стрільнула думка, що я, собі на сором, не знаю, яка у Мексиці грошова одиниця, і що непогано було б дізнатись про її курс стосовно долара. У дію вступив електронний всезнайко Wikipedia, повідомивши, що у Мексиці ходять мексиканські песо, а також, цитую: “...the symbol used for the peso is «\$», basically the same as for the US dollar since the dollar derived its logo from the Spanish-Mexican currency”... [24, с. 75]. А переклад подає у виносці: Символ «\$», який використовується для песо, є по суті, той самий, що і для американського долара, оскільки долар перейняв свій логотип від іспано-мексиканської валюти (англ.) [24, с. 75]. На нашу думку, таке вживання уривків тексту іншою мовою (не тієї країни, про яку йдеться в тревелозі) переобтяжує текст та не несе жодної інформаційної користі, а свідчить хіба що про вміння автор читати вікіпедію англійською.*

Транслітерація або транскрипція – це безпосередньо використання слова, що означає реалію, чи його корінь у написанні буквами своєї мови. У тревелогах Макса Кідрука цей спосіб теж активно використовується, оскільки згадування певного міста, культурної пам’ятки майже постійно супроводжується короткою інформацією, оформленою у вигляді статті. Екзотизми у таких оглядах подаються мовою оригіналу, а в дужках – транскрибована чи транслітерована назва українською мовою або навпаки: *Nyköping* (Нічопін) [24, с. 62], *Пантанал* (*Pantanal*) [25, с. 83], *Ксарае́с* (*Xaraeés*) [25, с. 83], *Кшел-Ха* (*Xel-Ha*) [24, с. 225] тощо.

З приводу вимови іспанських слів автор пише: *За тиждень я вже став докою у віртуозному виголошуванні довгих мексиканських назв, від яких у нормальних людей миттю розпухає язик, зводить нижню щелепу та починають боліти зуби. Майже не затинаячись, я промовляв зашкарублі*

словечка на зразок “Теотіуакан”, “Санто-Домінго-Теуантепек”, “Текамачалько”, “Попокатепетль” і навіть “Окскутзкаб” [24, с. 57].

Макс Кідрук уважно ставиться до фонових знань читача і не обтяжує його додатковими пошуками значення того чи того екзотичного слова. Автор застосовує різні способи тлумачення екзотичної лексики. Найпоширенішим є використання посторінкових виносок, у яких пояснення подаються:

- однослівним українським відповідником: *жовторотий піño* [24, с. 84] (у виносці читаємо: *хлопчик (ісп.), El Castillo* [24, с. 219] (*башта (ісп.), obrigado* [25, с. 81] (*дякую (порт.)*);
- описовий переклад, коли немає однослівного відповідника: виноска: *На жаль, в українській мові немає аналога слова wetland* (з англ. – “волога земля”). *Здебільшого так називають болотисту місцевість, однак нерідко це слово застосовують для позначення плавнів, і саме це його значення слід використовувати в нашому контексті, оскільки в реальності Пантанал не є болотами* [25, с. 83];
- переклад фраз: *minha casa, sua casa* [25, с. 103] (виноска: *Мій дім – твій дім (порт.)*);
- словникова стаття: *El Caracol* [24, с. 219] (виноска: *Равлик, спіраль (ісп.) – так називають будівлю ймовірної обсерваторії в Чичен-Іці, всередині якої розташовані закручені спіраллю сходи*) [24, с. 219]; *Кетцаль або квезал* (лат. *Pharomachrus mocinno*) – *священний птах у майя та ацтеків, один з найгарніших представників пернатих на Американському континенті. Населяє холодні гірські ліси від південної Мексики до Панами. Перебуває на межі повного зникнення. Вважається, що позбавлений свободи квезал помирає від розриву серця* [24, с. 292].

Часто автор не обтяжує читача постійним зазіранням у виноски, а подає пояснення, переклад або етимологію екзотичної назви в тексті: *Ушмаль* (з юкатекського діалекту майя – “збудований тричі”) [24, с. 288]; *Фоз-ду-Ігуасу* – *низка сполучених між собою водоспадів. Власне, назва походить від словосполучення у-îasú, що мовою індіанців гуарані означає “велика вода”* [25,

с. 212]; *Я самотужки облазив усі закутки: Палац вельмож, Храм Черепах, Жіночий монастир (Candrangulo de las Monjas – так назвали ці будівлі іспанські монахи, які першими побачили Ушмаль, прийнявши їх за чернечі келії), майданчик для гри в м'яч, але щоразу повертався назад до Піраміди Карлика [24, с. 293].*

Трапляються випадки, коли Макс Кідрук фіксує розширення або невідповідність значення екзотичної реалії, розкриваючи етимологію слова: *Назва території походить від португальського “pantano”, що означає “болото”. Втім, Пантанал аж ніяк не є болотом у буквальному розумінні цього слова. Це радше широченна наносна (говорячи розумними словами, алювіальна) рівнина [25, с. 83].*

Інколи Макс Кідрук вдається до народної етимології, зокрема про походження грандіозних споруд Теотіуакана він пише: *Про людей, які звели ці піраміди, ніхто нічого не знає. Майя у цій місцевості зроду-віку не було, а ацтеки прийшли за століття після того, як з долини Мехіко зник останній теотіуаканець. Невідомо практично нічого про те, як зародилася цивілізація Теотіуакана, яких богів ушановувала, з ким воювала... <...> А найважливіше – ніхто не відає, куди і чому вони зникли. Та й навіть назва “Теотіуакан” – несправжня. <...> Однак ацтеки не розгубилися і ще зовсім маленьким ацтеняткам почали втокмачувати, що, коли ті піраміди є справою рук не ацтеків, то це означає, що більше нічий. З чого зробили справедливий висновок, що піраміди звели боги. А якщо піраміди звели боги, то нема чого там лазити без толку, гнівити вельмишановних богів і накликати неприємності на всю націю. Для більшого ефекту місцину так і назвали: “Місце, де народжуються боги”, що мовою науатль (основна мова ацтецьких племен, яку досі використовують 1,5 млн осіб у Мексиці) звучить як “тіо-ті-у’вакан” [24, с. 92–93].*

Також натрапляємо на спроби пояснення екзотичних реалій за допомогою легенд: *Відразу за входом до археологічного сайту підносилося вгору Піраміда Чарівника або, як її ще називають, Піраміда Карлика -*

візитна картка древнього Ушмаля. За легендою її звів чародій-карлик за одну ніч, він потім став правителем міста [24, с. 291].

Отже, екзотизми – лексичні одиниці, частина з яких при написанні зберігають свою унікальність, будучи відтвореними в мові реципієнті засобами латинської графіки й діакритичними елементами. Для екзотизмів характерні, крім літерних елементів, такі нелітерні позначки, які використовують у різних комбінаціях і кількості, як акут, тильда, апостроф, умляут.

ВИСНОВКИ

Показовим засобом маркування художнього тексту Макса Кідрука, блискучого знавця української та латиноамериканської культур, є екзотизми – слова, що позначають чужокультурні реалії та явища. Автор часто, але доречно, використовує екзотичну лексику, яка в українськомовному тревелозі є маркером міжкультурної комунікації.

У складі іншомовної лексики екзотизми займають особливе місце, оскільки це слова, що відображають специфічні реалії іншомовної картини світу, характеризуються яскраво вираженим національним і локальним забарвленням та не мають точного еквівалента в мові-реципієнті, оскільки відсутні реалії, які позначаються цими словами.

Наповнення мандрівних оповідей Макса Кідрука характеризується певною нетиповістю з точки зору асоціацій. Перше, що зринає у пам'яті при згадці про Бразилію, – карнавал, пляжі й кава. Проте письменник руйнує ці стереотипи і говорить, що він вирушає за пригодами. Тому в тревелозі “Любов і піраньї” переважає лексика дикої природи. У “Мексиканських хроніках” автор намагається відтворити колорит старовинного світу. У творі спостерігаємо велику кількість екзотичних топонімів на позначення споруд, які будували майя, ацтеки та сапотеки.

У тревелогах Макса Кідрука “Любов і піраньї” та “Мексиканські хроніки” екзотична лексика виконує такі текстотвірні функції: номінативну, інформативну, відтворення національного колориту, характерологічну, функцію мовної гри, образно-символічну та експресивну.

Серед екзотизмів, що функціують у тревелогах Макса Кідрука “Любов і піраньї” та “Мексиканські хроніки” з номінативною функцією, можна виокремити такі тематичні групи, кожна з яких поділяється на кілька підгруп: 1) власні назви (*Оахака, Куїяба, Gamla stan, Усумасінта, Жоакінья, Фабіо, Айлтон*); 2) природні реалії (*оцелот, тапір, кайман, ліана-паразит, сельва*); 3) предмети побуту (*натіо, аркебуза, кампірінья, мескаль, чорісо*); 4) реалії

культури (*маріачос, самба, Lucha Libre, науатль*); 5) назви осіб за різними ознаками (*фазендейро, конкістадор, науліст, гідальго*); 6) екзотизми, які називають народ або цивілізацію (*омелоти, сапотеки, ацтеки, майя*); 7) національні етикетні формули (*Hóla, buenos días, gracias, por favor*).

Екзотизми з інформативною функцією повідомляють маршрут мандрівника-оповідача (*Київ – Мілан – Сан-Паулу – Кампо-Гранде – Куйяба; “Вперед, на Мексику!”*), його переміщення в просторі (*Сан-Крістобаль – виняткове місто на моєму шляху*), плани (*Хотілося побувати в Сирії, поблукати Близьким Сходом, звідки автостопом спуститися на південь до Єгипту та Судану*), факти біографії (*За півроку я отримав той грант і на цілий рік подався у столицю Швеції, в один з найпрестижніших вузів Європи – Kungliga Tekniska Högskolan, КТН*), мрії (*побувати в Мексиці, відвідати джунглі*). Також за допомогою екзотичної лексики автор інформує читача про історію певної країни (*заселення регіону Санта-Катарина, будівництво дамби “Ітаїпу”*), довідки про давні цивілізації майя, ацтеків і сапотеків тощо) та висвітлює актуальні проблеми бразильського та мексиканського сьогодення (*єдина недобудована дорога Транспантанейра, постійні зливи в Бразилії, засміченість пляжів Мексики тощо*). Здебільшого таку інформацію несуть топоніми.

Функція відтворення національного колориту полягає в розкритті загальнокультурних традицій: особливостей онімікону (*мексиканці: Хосе, Анна Марія, Мігель, бразилійці: Хесус, Фабіо*, географічні назви: *долина Анауак, пляж Жоахіїна, водоспади Фоз-ду-Ігуасу, Пантанал, Бонампак, Усумансіста* тощо), специфіки національної кухні (*бразильська кава, такос, ковбаски чоріто, тортилья, пультке, мескаль, кампірінья*), народних фестивалів і розваг (*Гелатетса, Lucha libre, маріачос*), зображення історичного колориту (*культові центри Бонампак, Яхчілан, Паленке*), уживання національних етикетних формул (*Ciao!, Gracias!, Por favor, Obrigado!*).

Характерологічна функція екзотичної лексики може вказувати на знання героєм іноземної мови, його професіоналізм (*мовні партії екскурсовода,*

натураліста), уподобання або на такі риси характеру як зарозумілість, авантюрність і хоробрість.

Функція мовної гри простежується на всіх мовних рівнях: фонетичному (*Kídruk* замість *Kídrúk*), графічному (*Brasil* замість *Brazil*), синтаксичному (неузгодженість членів речення: *Ви казати нам спочатку, куди ми їхати і що там бачити*), граматичному (уживання назв осіб жіночої статі у формі множини: *мексиканські сеньйорити, американські міси, французькі мадемуазелі та німецькі фройляйни*), лексичному (перекручування власних назв: *Маунт Албанія* замість *Монте Албан*, *Васі Нуньо де Бульба* замість *Васко Нуньес де Бальбоа*), фразеологічному (уходження до складу порівняльних зворотів: *довжелезна, мов пантанальський удав, фраза; телготав наче страус; підібрався, наче пантера, що готується до стрибка*), рідко на словотвірному (*Тепер я тропікостійкий*).

Образно-символічна (уживання екзолексем у переносному значенні) та експресивна функції (відтворення переживань та емоцій героя) репрезентовані рідше порівняно з іншими.

Для передачі іншомовних реалій письменник використовує два графічні прийоми: 1) запис мовою й графікою оригіналу (португальською: *umam Mato Grosso, obrigado, praia Solidão*; іспанською: *por favor, El Zócalo, señor*; шведською: *Gamla stan, Nyköping*); 2) транскрипцію або транслітерацію (*Кшел-Ха (Xel-Ha), Ксарае́с (Xaraeés)*). Серед способів тлумачення екзотичної лексики Макс Кідрук використовує посторінкові виноски (однослівні українські відповідники, описовий переклад, словникові статті) та етимологію (інколи і народну).

Уживання екзотизмів у структурній організації тексту мандрівної тематики має важливе текстотвірне значення, оскільки читацька увага фіксується на іншомовній одиниці та на інформації, що вона передає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева М. Л. Реалии как вербальное выражение специфических черт национальных культур. *Научный ежегодник Института философии и права УрО РАН*. Екатеринбург, 2007. № 7. С. 338–345.
2. Архипенко Л. М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця ХХ – початку ХХІ ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2005. 20 с.
3. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Москва, 2004. 571 с.
4. Бондаренко Т. С. Індивідуальний стиль Макса Кідрука. *Молодий вчений*. 2013. № 2 (02). С. 54–57.
5. Ванина В. В. Экзотизмы немецкого происхождения в русском языке ХХв. На материале словарей, художественных текстов и мемуаров : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Новосибирск, 2001. 228 с.
6. Веренич Т. К. Деэкзотизация современных заимствований в русском научно-лингвистическом и обыденном языковом сознании (на материале англицизмов) : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Красноярск, 2004. 233 с.
7. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура : монографія. Москва : Индрик, 2005. 1040 с.
8. Вершняк С. С. Стилистические функции заимствований в текстах Э. Хемингуэя. *Siberia. Lingua* : науч. журнал. Красноярск, 2010. URL: <http://hemingway-lib.ru/analiz-proizvedenii/vershnyak-stilisticheskie-funksii-zaimstvovaniy-v-tekstakh-e-khemingueya.html> (дата звернення 23.03.2019)
9. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Москва : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
10. Виноградова Е. В., Феоклистова В. М. Сопоставление семантических структур экзотизмов (на материале русского, английского, французского и немецкого языков). *Язык образования и образование языка* : материалы

международ. науч. конф. (г. Великий Новгород, 11–13 июня 2000 г.). Великий Новгород, 2000. С. 135–138.

11. Влахов С. И. Непереводимое в переводе : монография. Москва : Международные отношения, 1986. 416 с.

12. Ворожейкин В. В. Французские заимствования в английском языке. *Иностранный язык в школе*. 2004. № 2. С. 90–93.

13. Воронкова И. С. О понятиях “экзотизмы” и “варваризмы”. *Вестник Воронежского государственного университета. Лингвистика и межкультурная коммуникация*. Воронеж, 2006. № 2. С. 77–79.

14. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури : підручник. Київ : Либідь, 2005. 488 с.

15. Головач Т. М. Графічні особливості екзотизмів у сучасній англійській мові (на матеріалі медійних текстів). *Science and Education: A New Dimension. Philology*. Budapest, 2014. № II(5). Iss. 28. P. 56–59.

16. Головач Т. М. Екзотизми як маркери міжкультурної комунікації (на матеріалі сучасних англомовних медіатекстів) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2016. 239 с.

17. Гудима Н. В. Семантика та стилістичні функції запозичень у мові української постмодерністської прози : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Чернівці, 2011. 20 с.

18. Гурко О. В. Новітні англіцизми в художній літературі. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Филология. Социальные коммуникации*. Симферополь, 2013. Том 26 (65). № 1. С. 7–11.

19. Ефремов Л. П. Экзотизмы. *Русское языкознание*. 1973. Вып. 2. С. 165–171.

20. Зацний Ю. А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови в 80-ті – 90-ті роки ХХ століття : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. Київ, 1999. 409 с.

21. Земская Е. А., Китайгородская М. В., Розанова Н. Н. Русская разговорная речь. Фонетика. Морфология. Лексика. Жест. Москва : Наука, 1983. 237 с.

22. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози) : монографія. Львів : Вид-во при ЛНУ, 1989. 216 с.
23. Картава Ю. К. Функції екзотизмів у художніх творах. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна.* Острог, 2014. Вип. 43. С.131–133.
24. Кідрук М. Любов і піраньї : роман. Харків : Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2017. 288 с.
25. Кідрук М. Мексиканські хроніки : роман. Харків : Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2016. 256 с.
26. Козловська Д. В. Текстотвірна функція топопоетонімів у романах Ірен Роздобудько та Галини Вдовиченко. *Записки з ономастики.* Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2018. Вип. 20. С. 136–148.
27. Колесова Н. В. Заимствования в идиостиле В. Аксёнова : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Красноярск, 2005. 20 с. URL: <http://starling.rinet.ru/~minlos/thesis/Kolesova2005.pdf> (дата звернення 12.02.2019)
28. Лазариди С. А. Употребление устаревших слов и неологизмов в новогреческом языке. *Культура народов Причерноморья.* Симферополь, 2007. № 107. С. 53–56.
29. Лапінська О. М. Англіцизми в мові персонажів сучасної української літератури. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія "Філологія. Соціальні комунікації".* Київ, 2012. Т. 25 (64). № 1. Ч. 1. С. 102–106.
30. Маринова Е. В. Экзотическая лексика как лингвистический феномен. *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. Филология.* Нижний Новгород, 2003. С. 138–142.
31. Мозовая И. Н. Теоретические предпосылки исследования заимствованной лексики в языке рекламы. *Вісник Дніпропетровського університету. Мовознавство.* Дніпропетровськ, 2009. Т. 1. Вип. 15. С. 211–212.

32. Моштаг Є. С. Стилiстично-дискурсивна характеристика сучасної жiночої мандрiвної прози : автореф. дис. ... канд. фiлол. наук : 10.02.01. Харкiв, 2017. 20 с.
33. Павлушенко О. А. Екзотична лексика сучасної української лiтературної мови: джерела, семантика, функцiї : автореф. дис. ... канд. фiлол. наук : 10.02.01. Киiв, 1995. 24 с.
34. Петрова Е. С. Грамматическая игра и перевод. *Studia linguistica : Языковая картина в зеркале семантики, прагматики, текста и перевода*. Санкт-Петербург : Тригон. 1998. Т. 7. С. 169–184.
35. Прошина З. Г. Теория перевода : учебник. Владивосток : Изд-во ДВГУ, 2008. 276 с.
36. Санников В. З. Русский язык в зеркале языковой игры : монография. Москва : Языки славянской культуры, 2002. 552 с.
37. Сiмонок В. П. Лексико-семантична рецепцiя iншомовної лексики в українській мовнiй картинi свiту : автореф. дис. ... д-ра. фiлол. наук : 10.02.01. Харкiв, 2002. 36 с.
38. Супрун А. Е. Экзотическая лексика. *Филологические науки*. 1958. № 2. С. 51–54.
39. Тамерьян Т. Ю. О некоторых критериях дифференциации заимствованных единиц. *Межвузовский научный альманах Язык. Текст. Дискурс*. Ставрополь, Краснодар, 2008. Вып. 6. С. 256–263.
40. Тимина С. А. Экзотизмы в современной англоязычной прессе : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Киров, 2003. 161 с.
41. Тимина С. А. Семантические характеристики экзотической лексики (на материале языка современной англоязычной прессы). *Вестник ВятГГУ*. Киров, 2008. №1(2). С. 8–11.
42. Томахин Г. Д. Америка через американизмы. Москва : Высшая школа, 1982. 256 с.
43. Федоров А. В. Основы общей теории перевода. Москва : ООО “Издательский Дом “Филология три”, 2002. 416 с.

44. Чумак Н. Диференційні ознаки поняття “екзотизм” як відображення фрагменту іншомовної картини світу (на прикладі французьких екзотизмів в англійській мові). *Наукові записки. Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград, 2009. Вип. 81 (4). С.69–73.
45. Шиманский В. К. Гетерогенные элементы и их функционирование в английском художественном тексте : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Киев, 1984. 23 с.
46. Янишина Л. С. Запозичення в англійській мові ХІХ ст. (на матеріалі художніх творів). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський, 2011. Вип. 28. С. 518–521.
47. Яценко О. Специфіка використання художніх засобів у мовотворчості Ірен Роздобудько. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* : зб. наук. пр. / відп. ред. І. В. Сабадош. Ужгород, 2011. Вип. 15. С. 397–399.
48. Daulton F. E. Loanwords in the media. *Departmental Bulletin Paper 030*. Naruto, 2003. P. 59–72.
49. González F. R. (Ed.). Spanish Loanwords in the English Language. *A Tendency towards Hegemony Reversal*. Berlin, 1996. 307 p.
50. González F. R. Stylistic aspects of Spanish borrowings in the politica press: Lexical and morphological variations. *A Tendency towards Hegemony Reversal*. Berlin, 1996. P. 61–104.
51. Haarmann H. The role of German in modern Japanese mass media: Aspects of ethnocultural stereotypes and prestige functions of language in Japanese society. *Hitotsubashi Journal of Social Studies*. Japan, 1984. P. 31–41.
52. Rheingold H. They have a word for it. Los Angeles, 1988. P. 4–9.